

DANIJEL DERONDA

DANIJEL DERONDA

Džordž Eliot

Sa engleskog preveli:
Ana Ješić
Dušan Maljković

Naslov originala
George Eliot:
DANIEL DERONDA

Copyright © 2015. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Tehnički urednik
Dragana Mujezinović

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
Newpress, Smederevo

Tiraž
1000 primeraka

Prvo izdanje

Knjiga je složena
tipografskim pismom
Adobe Text Pro

ISBN: 978-86-86059-74-1

Smederevo, 2015.

www.heliks.rs

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

SADRŽAJ

KNJIGA I	<i>Razmaženo dete</i>	9
KNJIGA II	<i>Susretanje struja</i>	101
KNJIGA III	<i>Devojčin izbor</i>	185
KNJIGA IV	<i>Gvendolinin izbor</i>	275
KNJIGA V	<i>Mordehaj</i>	357
KNJIGA VI	<i>Otkrivenja</i>	449
KNJIGA VII	<i>Majka i sin</i>	543
KNJIGA VIII	<i>Plod i seme</i>	619

DANIJEL DERONDA

*Nek te užas najveći u duši vreba:
Tu, u vrtlogu uzavrelih želja,
Što po mrtvima gaze gladne plena,
Osveta, bez korena, neodoljiva
Vreba, kao izdah spore smrti; a nad
Najdivnijim grozdom užitaka
Dahće smrtno bela kuga.*

KNJIGA I

RAZMAŽENO DETE

POGLAVLJE I

Čovek ne može ništa učiniti dok ne izmisli početak. Čak i nauka, taj strogi merilac, mora početi od jedinice uobrazilje i odrediti tačku u beskrajnom putovanju zvezda koja će za njen zvezdani časovnik postati trenutak u kome vreme kreće od nule. Za njenu ne tako strogu staramajku Poeziju vazda se prihvatilo da počinje od sredine; ali kada se bolje razmisli, izgleda da se njena rabota ne razlikuje odviše; jer i nauka se zbraja unatrag kao i unapred, deli svoje jedinice na milijarde, a s kazaljkom na nuli zapravo pogađa *in medias res*. Nijedan osvrt na prošlost neće nam otkriti pravi početak, i bio naš prolog na nebu il' na zemlji, samo je deo te sveobuhvatne pretpostavke kojom naša priča počinje.

DA LI JE BILA PRELEPA ILI NIJE? Šta ju je činilo tako tajanstvenom, šta li je njenom pogledu davalo dinamičnost? Da li je tim blistavim pogledima vladala dobra ili zla sila? Verovatno zla, jer otkud bi inače budili nemir umesto da ugodno opčinjavaju? Zašto bi želja da se ponovo pogleda bila poput prisile, a ne čežnje na koju čitavo biće pristaje?

Ona koja je pobudila ta pitanja u umu Danijela Deronde beše zauzeta kockanjem: ne na otvorenom, pod južnim nebom, bacajući bakrenjake na razrušen zid, udova omotanih dronjcima, već u jednom od onih izvrsnih sastajališta koja je prosvetčenost prethodnih pokoljenja pripremila za hedoniste, iskavši pozlaćene ramove, teške tonove i buckastu golotinju – što beše doličan prikupljač ljudskog daha iz onih s mnogo ukusa, kakav teško da su u istoj meri mogli nabaviti na drugom mestu, barem oni s malo ukusa.

Bilo je gotovo četiri sata jednog septembarskog dana, te je vazduh sazreo do izmaglice koja je propuštala poglede. Tišina beše duboka, prekinuta tek kojim lakim klepetom, lakom zvekom, kratkim brišućim zvukom i povremenim jednoličnim izjavama na francuskom, kakve bi se mogle očekivati od naprednog automata. Oko dva duga stola okupile su se dve grupe zbijenih ljudskih bića, čija lica i pažnja redom – sem jednog među njima – behu usmerena na stolove. Taj izuzetak bio je setni dečaćić, s

kolenima i listovima obučenim tek u njihovu prirodnu odoru, epidermis; ipak, ostatak njegove persone beše u elegantnim haljama. To kitnjasto obučeno dete, nalik reklami za putujuću predstavu, praznog pogleda uprtog ka ulazu, stajalo je iza dame koja se sva posvetila ruletu.

Oko tog stola okupilo se oko pedeset ili šezdeset duša; mnogo ih je bilo u spoljnim redovima, a povremeno bi im se priključio još poneko, puki gledaoci, s tim što bi se neko među njima, obično žena, mogla videti kako tu i tamo ulaže pet franaka uz usiljeno smejuljenje, tek da iskusi kockarsku strast. Oni koji su se svom zadovoljstvu prepuštali dublje, obuzeti igrom, bili su raznih varijeteta evropskog tipa: livonijskog i španskog, grčko-italijanskog i mešovitog nemačkog, englesko-aristokratskog i englesko-plebejskog. Upadljiva je bila jednakost među ljudima, u to nije bilo sumnje. Beli, nakitom optočeni prsti engleske kontese samo što nisu dodirivali koščatu, krabi nalik šaku čiji se ogoljeni zglob pružao da zagrabi hrpu novčića – šaku koju je bilo lako povezati sa četvrtastim, usukanim licem, duboko upalim očima, prosedim obrvama i neuredno počešljanom oskudnom kosom koja je donekle nalikovala na metamorfozu lešinara. I gde drugde bi njeno gospodstvo tako mirno pristalo da sedi kraj ženske figure suvih usana, prerano ostarele i uvele nakon što kratko beše u cvetu nalik sopstvenom veštačkom cveću, sa otrcanom somotskom torbicom ispred sebe? Tu se, vrlo blizu lepe kontese, našao i cenjeni londonski trgovac, plavokos i nežan, zalizane kose strogo razdeljene, uvek u toku s pozivima za plemstvo i gospodu, jer je zahvaljujući njihovom izvrsnom pokroviteljstvu mogao da provede praznike otmeno i, u izvesnoj meri, u njihovom izvrsnom društvu. Nije njegova kockarska strast od one koja guši apetit, već je to raskošno zadovoljena dokolica u kojoj je, između gomilanja para u poslu i razmetanja novcem, ovo najbolji način da gomila pare i da ih razmetljivo troši – pri čemu je bio svestan da mu Proviđenje nikad dotad nije zamerilo na njegovoj zabavi, i dovoljno neostrašćen da digne ruke ukoliko se sled velikog dobitka i tuđeg gubitka pretvori u gorčinu zbog velikog gubitka i prizora dobitka drugih. Jer kocka je porok zato što se u njoj gubi novac. Držanjem je možda bio trgovac, ali po užicima bio je ravan nosiocima najstarijih titula. Kraj njegove stolice stajao je naočit Italijan, smiren, građen kao statua, i pružao ruku preko njega da uloži prvu gomilu napoleona¹ zagrablenu iz pune torbe koju mu je upravo doneo izaslanik ufitljenih brkova. Hrpa zlatnika je za pola minuta dospela u ruke

¹ Francuski zlatnici s likom Napoleona Bonaparte, kovani u drugoj deceniji XIX veka. (*Prim. prev.*)

stare žene s perikom i s *pince-nez* ukleštenim na nosu. Starica ga ovlaš pogleda s jedva primetnim osmehom, ali naočiti Italijan se nije uzbuđivao i – verovatno uveren u nepogrešivi sistem upuštanja u igru verovatnoće – odmah je pripremio novu sumu. Isto je učinio i čovek koji je ličio na kakvog ispijenog gizdavca ili iznemoglog razvratnika, što na život gleda kroz monokl, a ruka mu je drhtala kad je zatražio sitninu. Na strastvenu ali nepouzdanu impulsivnost kockanja svakako ga nije nadahnula preciznost sistema, već san o golemom dobitku retkom poput belih vrana ili zaključak da je osmi u mesecu sretan dan.

Premda se kockari sasvim razlikovahu među sobom, postojala je izvesna jednoobraznost u njihovim mrkim izrazima zbog kojih su im lica nalikovala maskama – kao da su svi pojeli kakav koren koji je u tom trenutku gonio mozak svakog od njih na iste, skućene i monotone postupke.

Kada je Deronda osmotrio sliku ljudi potpuno opsednutih tom otupljujućom atmosferom, prva mu je pomisao bila da kockanje španskih čobana ima više smisla: po tome je Ruso možda imao pravo kada je izjavio da su nauka i umetnost učinile međuđu uslugu čovečanstvu. Ali onda mu je nešto privuklo pažnju. Pogled mu se zaustavio na mladoj dami koja je stajala ukoso od njega, ne odviše daleko. Sagnula se, govoreći nešto na engleskom kockarki kraj sebe, sredovečnoj dami, no već sledećeg trenutka vratila se svojim kockarskim aktivnostima, pokazavši u punoj veličini svoju elegantnu figuru, lice koje bi možda neko gledao bez ushićenja, ali se kraj njega nije moglo proći s ravnodušnošću.

Unutrašnje previranje koje je izazvala u Derondi podstače ga da je sve intenzivnije ispitivački posmatra i u njegovom pogledu su se neodređena pomešana osećanja postepeno preobražavala u divljenje. U jednom trenutku pogled mu je pratio pokrete njenog tela, ruku i šaka, dok se tajanstvena vitka vila naginjala da postavi svoj ulog s odlučnim izrazom sigurnosti u sopstveni izbor; u sledećem trenutku već se vratio njenom licu koje je, za sada još uvek nesvesno posmatrača, postojano pratilo ishod kocke. Lepotica ispađe pobeđnik, i dok je dugim prstima, delikatno pokrivenim svetlosivim rukavicama, prevrtala novčiće koji su gurnuti ka njoj pa ih ponovo postavljala kao ulog u narednu pobedu, prešla je oko sebe pogledom previše hladnim i neutralnim da se ne bi moglo kazati kako se iza njega ne skriva bar nešto od onog što zovemo umećem prikriivanja likovanja.

Ali tom prilikom pogled joj susrete Derondini umesto da ga skrene kao što je htela, preplavi je neprijatna svest o tome da su je njegove oči posmatrale – koliko dugo? Probadajuće osećanje da ju je odmeravao i posmatrao kao nekog manje vrednog, da je bio drugačiji od ljudskog šljama oko nje,

da je bio iznad nje i da ju je pogledom ispitivao kao pripadnika niže vrste, izazvalo je u njoj žestoko ogorčenje koje za neprijatan trenutak zaustavi vreme. Nije joj krv udarila u obraze, nego joj se izgubila iz usana. Urođeni prkos pomogao joj je da se pribere i bez ikakvog drugog traga emocija do tog bledila usana, okrenu se svojoj igri. Međutim, Derondin pogled kao da ju je urekao. Ostala je bez uloga, no to nije bilo važno: pobeđivala je još od kad je uložila tih nekoliko napoleona na ruletu, i zaliha novca joj već beše povelika. Počela je da veruje u svoju sreću, a i drugi su počeli da veruju u to: javljale su joj se vizije kako ima pratnju koja je obožava kao boginju sreće i guta pogledom dok se kocka kao da je proročica. Znalo se da ima muškaraca koji se tako uspešno kockaju, ali zašto žena da nema takvu nadmoć? Njen prijatelj i pratilac koji se isprva nije slagao s tim da se kocka poče da joj odobrava i samo ju je mudro posavetovao da prestane u pravom trenutku i da se vrati s novcem u Englesku – Gvendolin mu na to odgovori kako joj je stalo do uzbuđenja koje prati kocku, a ne do dobitka. Sa ovakvim ubeđenjem, u tom trenutku ju je plavila žudnja za kockom. Ipak, kada je ostala bez uloga, osetila je kako su joj se oči užarile, i prisustvo (izvesno, znala je, iako nije gledala u tom pravcu) čoveka koji ju je i dalje posmatrao pritiskalo ju je, a to je počelo da je muči. Razlog više da ne odstupa, već da nastavi da igra kao da je ne zanima ni gubitak ni dobitak. Njen prijatelj joj dodirnu lakat i predloži joj da se povuče od stola. Kao odgovor na to, Gvendolin uloži deset lujdora² na isto. Bila je u onom prkosnom raspoloženju kad je umu jedini cilj ostvariti zadovoljstvo zbog nesputanog opiranja, i kada se s detinjom lakomislenošću sreća uzima za glavni argument delovanja. Pošto nije pobeđivala ubedljivo, najbolje što joj je preostalo bilo je da ubedljivo gubi. Vladala je svojim mišićima i ne otkri ni drhtaj usana niti šaka. Kad god bi izgubila ulog, udvostručila bi ga. Mnogi su je sada posmatrali, ali beše svesna jedino Derondinog pogleda, i mada nikad nije pogledala na njegovu stranu, bila je sigurna da se nije ni makao. Takva drama se ne odvija dugo: razvoj i katastrofa često se mogu meriti tek pukim trenutkom. „*Faites votre jeu, mesdames et messieurs*“³ reče automatski glas sudbine čiji izvor beše između krupijeovih brkova i kraljevske brade⁴, i Gvendolinina ruka se ispruži da uloži

² Francuski zlatnici koji su vredeli dvadeset franaka. (Prim. prev.)

³ „Dame i gospodo, stavite uloge.“ (Prim. prev.)

⁴ U originalu, *imperial* odnosno *royale* – uzana, šiljata brada koja se ne širi na obraze. (Prim. prev.)

poslednju gomilicu napoleona. „*Le jeu ne va plus*“,⁵ izgovori sudbina. I za pet sekundi Gvendolin se okrete od stola, odlučno, licem prema Derondi i pogleda u njega. Njegov osmeh je odražavao ironiju kad se susreo s njenim pogledom; ipak, beše bolje što mu je privlačila pažnju nego da je bio ravnodušan kao spram roja insekata jednoobraznog izgleda. Uprkos njegovoj nadmenosti i ironiji, teško je bilo poverovati da se nije divio njenom duhu ili ličnosti: bio je mlad, naočit, upadljive pojave, ne neki od tih smešnih i otrcanih filistara koji su smatrali svojom dužnošću da ošinu ljutitim pogledom kockarski sto dok prolaze kraj njega. Ubedenje da smo divni neće se tako lako povući pred jednom preprekom; umesto toga, kada neko iz porodice taštih, žensko ili muško, vidi da je dočekan hladno, sklon je da umisli kako će sa samo još malo truda pridobiti tog nerazumnog jeretika. Gvendolin se navikla da misli kako je van svake sumnje predivna i da joj se dive. I premda su temelji takvog njenog razmišljanja bivali uzdrmani, nije bilo lako obeshrabriti je.

Uveče je u toj prostoriji bilo toplo i zagušljivo, a svuda unaokolo su blistale svetiljke i odore dama koje su vukle za sobom šlepove ili su sedele na otomanima.

Nereida⁶ u morski-zelenoj odori sa srebrnim ukrasima nosila je na svetlosmeđoj kosi zeleni šešir ukrašen pozadi srebrnom kopčom kojom je bilo pričvršćeno pero boje haljine, tek nešto svetlije – to je bila Gvendolin Harlet. Bila je pod zaštitničkim krilom dame koja je sedela kraj nje za stolom za rulet, a s njima je bio gospodin s belim brkovima i podrezanom kosom: gustih obrva, krut, Namac. Šetali su unaokolo ili bi zastali da proćaskaju s poznanicima, a oni koji su sedeli pažljivo su posmatrali Gvendolin.

„Naočita devojka ta gospođica Harlet, drugačija od ostalih.“

„Da, da, tako se udesila da liči na zmiju – sva je u zelenom i srebrnom – i izvila je vrat više nego obično.“

„Oh, uvek ona izvodi nešto neobično. Takva je to devojka, čini mi se. Gospodine Vandernot, mislite da je lepa?“

„Veoma. Muškarac bi mogao na vešala zbog nje – hoću reći, budala bi mogla.“

„Dakle, volite *nez retroussé*,⁷ i duguljaste uzane oči?“

„Uz takav *ensemble*.“

⁵ „Završeno je sa ulozima.“ (Prim. prev.)

⁶ Morska nimfa u grčkoj mitologiji. (Prim. prev.)

⁷ Prčast nos. (Prim. prev.)

„*Ensemble du serpent?*“⁸

„Ako tako kažete. Zmija je pred iskušenje stavila ženu, zašto ne bi i muškarca?“

„Svakako je vrlo graciozna, ali malo je bledunjava. Njena lepota je kao u Lamije.“⁹

„Sasvim suprotno, smatram da joj je ten jedan od glavnih aduta. Njeno bledilo je toplo i izgleda sasvim zdravo. A taj delikatan, tek jedva uzdignut nos privlači pažnju. I ne vidih lepša usta od njenih, s tako fino izvijenim usnama. Zar nisu krasna, Makvorte?“

„Mislite? Ne podnosim takve usne. Izgledaju samozadovoljno, kao da su svesne svoje lepote – obline su previše nepomične. Draže su mi drhtavije usne.“

„Ako mene pitate, grozna je“, javi se neka bogata udovica. „Čudo jedno kakve su odvratne devojke popularne. Ko su ti Langenovi? Zna li ih neko?“

„Prilično su *comme il faut*.¹⁰ Večerao sam s njima nekoliko puta u *Russie*. Baronesa je Engleskinja. Gospođica Harlet zove je rođakom. Devojka je dobro vaspitana i veoma pametna.“

„Blagi bože! A baron?“

„Neupadljiv.“

„Vaša baronesa je uvek za stolom za rulet“, ogłosi se Makvort. „Rekao bih da je ona naučila devojkicu da se kocka.“

„Oh, stara igra vrlo razumno, tu i tamo uloži tek po kojih deset franaka. Devojka je smelija. Ali to je samo hir.“

„Čujem da je izgubila sve što je danas dobila. Jesu li bogati? Zna li iko?“

„Ah, ko to zna? Ko to zna o bilo kome?“, odvratila gospodin Vandernot, krenuvši da se pridruži Langenovima.

Zapažanje da je Gvendolin te večeri izvijala vrat više nego obično beše tačno. Ali ne da bi se što uverljivije predstavila kao zmija, već zato što je pokušavala da ugleda Derondu, kako bi što više saznala o tom strancu od čijeg odmeravanja je još uvek drhtala. Napokon joj se ukazala prilika.

„Gospodine Vandernot, vi poznajete svakoga“, obrati mu se Gvendolin, ne odviše željno, već izvesnim tupim tonom kojim bi ponekad obojila svoj kristalni sopran. „Ko je ono kraj vrata?“

⁸ Kostim zmije. (*Prim. prev.*)

⁹ U grčkoj mitologiji Lamija je bila lepa kraljica Libije i Zevsova ljubavnica. Ljubomorna Hera, Zevsova žena, ubila je svu njenu decu i pretvorila je u demona koji se hrani decom. (*Prim. prev.*)

¹⁰ Kako treba da budu; društveno prihvatljivi. (*Prim. prev.*)

„Kraj vrata je bar pet-šest ljudi. Mislite li na staroga Adonisa s perikom u stilu Džordža IV?“

„Ma, ne. Pitam za tamnokosog mladića zdesna, s neprijatnim izrazom lica.“

„Neprijatnim, kažete? Rekao bih da je neuobičajeno prijatan.“

„Ali ko je on?“

„Nedavno je došao u naš hotel sa ser Hjugom Malindžerom.“

„Sa ser Hjugom Malindžerom?“

„Da. Znete ga?“

„Ne.“ (Gvendolin blago porumene.) „Ima kuću pored nas, ali ne pojavljuje se tamo. Kako rekoste da je ime gospodina kraj vrata?“

„Deronda – gospodin Deronda.“

„Kako izvrsno ime! Da li je Englez?“

„Jeste. Kažu da je prilično blizak s baronetom. Zanima vas?“

„Da. Mislim da nije poput ostalih mladića.“

„A vama se mladići uglavnom ne sviđaju?“

„Ni najmanje. Uvek znam šta će reći. A šta bi taj gospodin Deronda kazao, ne mogu pretpostaviti. Šta govori?“

„Ništa, uglavnom. Sinoć sam sedeo na balkonu u njegovom društvu dobrih sat vremena i nije ni reč progovorio – a nije ni pušio. Činilo se da se dosađuje.“

„Eto, i zbog toga bih volela da ga upoznam. I meni je uvek dosadno.“

„Mislim da bi bio očaran kada bih vas predstavio. Da uradim tako? Dozvoljavate li, baroneso?“

„Zašto da ne, kad je već u srodstvu sa ser Hjugom Malindžerom. To vam je nova *rôle*, Gvendolin, da vam uvek bude dosadno“, dodala je madam Fon Langen, kada se gospodin Vandernot udaljio. „Do sada bi vas uvek ponešto okupiralo od jutra do mraka.“

„To je samo zato što mi je nasmrtno dosadno. Moram da uredim da se nešto desi, sem ako ne odete za Švajcarsku i povedete me na Materhorn.“

„Možda će poznanstvo s gospodinom Derandom biti prihvatljiva zamena za Materhorn.“

„Možda.“

Ali Gvendolin se nije upoznala s Derandom tom prilikom. Gospodin Vandernot nije uspeo da ga dovede njoj te večeri, a kada je otišla u svoju sobu našla je pismo s pozivom da se vrati kući.

POGLAVLJE II

Ovaj čovek smišlja tajnu za nas dvoje,
Da bi me obuzdao svojim prodornim pogledom,
Kao što se obuzdava lavica saterana u kut.

GVENDOLIN JE na stolu zatekla sledeće pismo:

Najdraže dete! Nedelju dana očekujem pismo od tebe. U poslednjem si mi rekla da Langenovi smeraju da odu iz Lojbrona¹¹ u Baden. Kako si toliko nehatna pa me ostavljaš u neizvesnosti, da se mislim gde li to sad boraviš? Ako ne dobiješ ovo pismo, silno ću se zabrinuti. U svakom slučaju, trebalo je da se vratiš kući do kraja septembra, i sada te preklinjem da dođeš što pre: jer ako potrošiš sav novac, neću moći da ti pošaljem ni paru, a ne smeš pozajmiti od Langenovih, jer ne bih mogla da im vratim. Evo tužne istine, dete moje, za koju bih volela da te mogu bolje pripremiti: velika nevolja nas je sve zadesila. Ne znaš ništa o poslu i nećeš razumeti, ali Grapnell & Co. duguju čitav milion, i potpuno smo uništeni, naime tvoja tetka Gaskojn i ja; jedino što tvoj teča ima svoje prihode, te će porodica moći da opstane tako što će se odreći kočije i iskoristiti ušteđevinu namenjenu dečacima. Sva imovina koju je naš jadni otac sačuvao za nas otići će na namirivanje dugova. Ništa više ne mogu nazvati svojim. Bolje da ovo saznaš odmah, iako mi se srce cepa što ti moram reći. Naravno, ne mogu da se otrgnem od pomisli da je šteta što si otišla onda kada si otišla. Ali nikada ti neću prigovoriti, drago moje dete; sačuvala bih te od svih nevolja kad bih samo mogla. Tokom povratka imaćeš vremena da se pripremiš na promene koje ćeš zateći. Možda ćemo bez odlaganja napustiti Ofendin, jer se nadamo da bi gospodin Hejns, koji ga je ranije želeo, mogao biti spreman da ga preuzme. Naravno, ne možemo ići u parohijski dom – nema tamo mesta. Moramo naći kakvu kolibu ili kakvu kućicu

¹¹ Izmišljeno nemačko mesto. (Prim. prev.)

podobnu tome da nam bude krov nad glavom i moramo živeti od milostinje tvog teče Gaskojna, dok ne vidim šta se još može učiniti. Treba isplatiti sluge, te neću moći da namirim dugove trgovcima. Prikupi svu snagu, drago moje dete; moramo se prepustiti Božjoj volji. Ali teško je prepustiti se gnusnoj nesmotrenosti gospodina Lasmana, koja je, kažu ljudi, uzrok naše propasti. Tvoja sirota sestra kadra je samo za to da plače sa mnom, nikako ne može da mi pomogne. Kad bi mi se ti stvorila ovde, možda bi prosinulo kroz oblake – oduvek sam smatrala da tebi siromaštvo nikako nije suđeno. Ako Langenovi žele da ostanu preko, možda bi ti neko drugi mogao pružiti zaštitu na putu. Ali dođi što pre možeš svojoj ucveljenoj mami koja te voli,

Fani Dovelou

Pismo je u prvi mah unekoliko ošamutilo Gvendolin. U zamisao da joj je suđen lak i luksuzan život, u kome bi svaka neprilika bila otklonjena, ona je još čvršće verovala nego njena majka; devojčinu samouverenost, kojom je bila obuzeta, potkrepljivala je mladalačka krv i uverenje da na takav usud polaže prava. Beše joj gotovo podjednako teško da poveruje kako je sad spala na siromaštvo i ponižavajuću zavisnost, kao što bi joj bilo kad bi dozvolila da u taj snažni tok njenog života u cvatu dospe jezovito osećanje da će smrt odista doći. Stajala je nepomično nekoliko minuta, potom je zbacila šešir i automatski pogledala u ogledalo. Uvojci njene glatke svetlosmede kose i dalje su bili savršeno oblikovani u balsku frizuru. Baš kao prethodnih noći, možda je Gvendolin zastala da uživa u svom odrazu u ogledalu (užitak koji je svakako dozvoljen), ali ne: ovog puta nije bila svesna prikaza svoje lepote u ogledalu i naprosto je zurila preda se kao da je, zatečena kakvim neprijatnim zvukom, očekivala bilo kakav znak njegovog uzroka. Ubrzo se bacila u ugao sofe presvučene crvenim somotom, ponovo se latila pisma i dvaput ga pročitala s punom pažnjom; na kraju ga je pustila da sklizne na pod, položila je skupljene šake u krilo i sedela savršeno mirno, ne puštajući ni suzu. Prvi joj je poriv bio da razmotri situaciju i odupre joj se, umesto da jadikuje zbog nje. Nijednom nije u sebi uzviknula: „Sirota mama!“ Njena mama nikad nije previše uživala u životu, i da je Gvendolin u tom trenutku bila sklona da oseti sažaljenje, žalila bi sebe samu – jer, nije li ona sama, po prirodi stvari i s pravom, bila glavni predmet strepnje svoje majke? Ali nju obuzeše bes i otpor, gorko se srdila na sebe što je izgubila sav dobitak na ruletu – a da ju je sreća pratila čitavog dana, skupila bi pristojnu sumu i odnela je kući, ili bi nastavila da se

kocka te bi osvojila dovoljno da ih sve izdržava. Nije li to bilo moguće, čak i sada? U torbi je sada imala samo četiri napoleona, ali mogla je da proda onih nekoliko komada nakita: to je bilo toliko uobičajeno u nemačkim banjama da se nije morala stideti; a čak i da nije dobila pismo od mame, verovatno bi odlučila da proda etrursku ogrlicu koju nije ni stavila otkad je došla; štaviše, mogla je to da učini s ugodnim uverenjem da vodi uzbudljiv život, izbegavajući jednoličnost. S deset lujdora u rukama i predašnjom srećom koja se činila izvesnom, šta je bolje mogla da uradi do da nastavi da se kocka nekoliko dana? Sve i da joj prijatelji kod kuće prigovore zbog načina na koji je dobila novac, što bi svakako učinili, para će i dalje biti. Gvendolin je mašta vodila u tom smeru, pravo ka povoljnim ishodima, ali sad joj samouverenost nije bila tako čvrsta niti joj je uverenost u dobar rasplet rasla kao kad je obuzme manija za kockanjem. Nije nju stolu za rulet odvela strast, već potraga za njom: njen um još uvek je bio u stanju da razumno proceni uravnotežene verovatnoće, i premda su je izgledi za dobitak mamili, mogućnost gubitka ju je naizmenično proganjala prikazima zbog kojih bi njen ponos ustuknuo. Rešila je da ne kaže Langenovima kako je nevolja zadesila njenu porodicu, niti je htela da je oni na bilo koji način zaduže svojom samilošću. Ali ukoliko bude morala da se liši svog nakita, a oni to primete, počće da se raspituju i da nagađaju. Jedan tok dešavanja je nosio najmanje rizika od nepodnošljivih ometanja: rano ujutro založice ogrlicu, ne navodeći razlog saopštiće Langenovima kako njena majka želi da se odmah vrati kući i uveče će krenuti vozom za Brisel. Doduše, nije imala služavku te bi Langenovi mogli da se bune što će putovati kući bez pratnje, ali njena volja je bila presudna.

Umesto da ode na spavanje, pojačala je osvetljenje koliko se moglo i počela marljivo da se pakuje, iako su je sve vreme proganjale scene koje su mogle da se dese narednog dana – u jednom trenutku zamišljala je zamorna objašnjenja i oprostaje, kao i vijugavo putovanje ka novom domu, a u drugom razmišljala kako da ostane još jedan dan i ponovo stane kraj stola za rulet. Ali uvek bi se u toj poslednjoj sceni našao Deronda, kako je posmatra s razdražujućom ironijom i vidi da je sreća napušta – te dve neprijatne predstave neizbežno su se preplitale. Ta nesnosna slika doprirela je da se odluči za neodložni odlazak, i podstakla je da se pakuje do tačke kada bi promena mišljenja bila prilično nepogodna. Kad beše ušla u sobu upravo je bila otkucala ponoć, a u trenutku kada je proveravala da li je iz prtljaga izostavila samo ono što je morala, bleđa zora je počela da se pomalja iza belih zavesa i da prigušuje svetlost sveća. Kakva korist da sada

ode u postelju? Okupala se u hladnoj vodi i to ju je dovoljno osvežilo, a utvrdila je da zbog slabog traga umora oko očiju samo izgleda zanimljivije. Pre nego što je otkucalo šest već je bila potpuno spremna, od sive putne haljine do filcanog šešira, jer je nameravala da izađe čim bude sigurna da će ostaviti utisak da se uputila na izvor kao druge dame. A kako beše stajala postrance pred dugim ogledalom između dva prozora, okrenula se da se pogleda, oslonivši se laktom na fotelju, u stavu koji bi se mogao odabrati za portret. Moguće je duboko voleti sebe bez ikakvog samozadovoljstva, već s nezadovoljstvom koje je snažnije, jer čovekovo sopstveno malo jezgro egoističnosti je veoma brižno; ali Gvendolin nije znala ništa o takvim unutarnjim borbama. Naivno je uživala u srećnoj sebi, jer samo bi se najstroži svetac odrekao takvog uživanja kakvo je u devojke čije je ugodno mišljenje o sopstvenom liku svakodnevno hranilo laskanje prijatelja i odraz u ogledalu. A čak i na tom početku nevolja, kada nije imala šta drugo da radi nego da sedi zureći u svoj odraz na sve jačem svetlu, na njenom licu postepeno je, u skladu s uvećavanjem vedrine tog jutra, izbijala ugodnost. Njene prelepe usne izvijale su se u sve odlučniji osmeh, dok napokon nije skinula šešir, nagnula se napred i poljubila hladno ogledalo koje je izgledalo tako toplo. Kako je mogla da poveruje u jad? Ako bi je spopao, osetila bi se snažnom da ga smrvi, da mu se odupre ili da pobegne od njega, kao što je već radila. Sve se činilo verovatnije nego da trpi bedu, veliku ili malu.

Madam Fon Langen nikada nije izlazila pre doručka, tako da je Gvendolin mogla bezbedno u ranu šetnju kroz Obere Štrase u kojoj se nalazila radnja, izvesno otvorena posle sedam. U to doba svi posmatrači koje je htela da izbegne bili bi u šetnji kod izvora ili još uvek u svojim spavaćim sobama; ipak, bio je tu veliki hotel *Czarina*, sa čijih prozora su pogledi mogli da je prate do vrata gospodina Vinera. Morala je da rizikuje – ali, šta se koga tiče, možda ulazi da kupi nešto što joj se dopalo? Ta prećutna neistina pade joj na pamet pošto se setila da je Deronda odseo u hotelu *Czarina*; ali već je duboko zašla u Obere Štrase, te nastavi da hoda uobičajeno lelujavu, tako da su blage linije njene figure i nabori koji su joj pokrivali obline bili privlačni svim očima sem onim koji su u njima nalazili preveliku sličnost sa zmijom i zamerali oživljavanju obožavanja zmije. Nije gledala ni levo ni desno, i ono što je namislila obavila je u radnji s hladnoćom na koju gospodin Viner nije imao šta da primeti sem da se drži s gordom gracioznošću, i da su veličina i kvalitet tri središnja tirkiza na ogrlici koju mu je ponudila bili izvanredni. Nekad su krasili lanac njenog oca, ali ona

ga nikada nije poznavala, i ogrlica po svemu beše nakit od koga se lako mogla rastati. Ima li nekoga ko smatra da je istovremeno biti sujeveren i racionalan neodrživa protivurečnost? Rulet podstiče romantično prazno-verje u vezi sa srećom u kocki, ali i najprozaičniju racionalnu procenu ljudskih osećanja koja ometaju prikupljanje neophodnog novca. Gvendolin je najviše žalila zato što je sada još samo devet lujdora dodala na ona četiri u svojoj tašni: ti jevrejski preprodavci bezobzirno su iskorišćavali lošu sreću hrišćana za ruletom! Ali bila je gost Langenovih u njihovom iznajmljenom stanu i to nije morala da plati. Trinaest lujdora su više nego dovoljni da je odvedu kući; čak i kad bi odlučila da se kocka s tri, preostalih deset biće dosta, jer nameravala je da putuje bez odmora, dan i noć. Vratila se i zasela u salon da sačeka prijatelje i doručak, i dalje se premišljajući o neodložnom odlasku. Odlučila je da Langenovima kaže samo toliko da joj mama piše i želi da se vrati, ne navodeći kad će poći. Već je bilo vreme za doručak, i ona se zavalila u sedište zatvorenih očiju, tako umorna i gladna. Na zvuk koraka pridiže se, očekujući da vidi nekog od Langenovih, dok su joj reči koje bi mogle biti presudne za odluku da li da ostane barem još jedan dan bile već navrh jezika. Ali bio je to sluga – uručio joj je paketić koji je za gospođicu Harlet upravo bio dostavljen. Gwendolin uze paketić i istog trena požuri u svoju sobu. Pobledela je i uznemirila se više nego nakon čitanja majčinog pisma. Još pre nego što je otvorila zamotuljak nešto joj je kazivalo – nikada nije znala šta to – da je u njemu ogrlica od koje se upravo odvojila. Bila je umotana u maramicu od kambrika, a uz nju listić iscepljen iz notesa na kome je jasnim rukopisom, iako u žurbi, olovkom bilo napisano: „*Neznanac koji je našao ogrlicu gospođice Harlet vraća joj je, s nadom da se neće ponovo upustiti u rizik da je izgubi.*“

Gwendolin se zarumenela, obuzeta srdžbom zbog ranjenog ponosa. Veliki ugao maramice kao da je namerno bio otkinut da se ne vide inicijali, ali ona je odmah bila ubeđena da je taj „neznanac“ prva osoba koja joj je pala na pamet: Deronda, bez sumnje. Mora biti da ju je video kako ulazi u radnju pa je sigurno otišao tamo odmah posle nje i otkupio ogrlicu. Potom je sebi dopustio neoprostivu slobodu i usudio se da je postavi u sasvim odvratnu poziciju. Šta je mogla da učini? Svakako nije mogla da postupa po sopstvenom uverenju da joj je upravo on poslao ogrlicu, te da mu je bez odlaganja vrati: možda je ipak pogrešila. Ne, čak i ako je dotični neznanac on, i niko drugi, bilo bi stvarni ružno da mu stavi do znanja kako ga je razotkrila, te da oboje budu toga svesni pri narednom susretu. Vrlo dobro je znao da je uvlači u beznadežno poniženje: beše to drugi način

da joj se smeška podsmešljivo i da se šepuri kao nadmeni pokrovitelj. Gvendolin su navrle gorke suze zbog osramoćenosti i slivale su joj se niz obraze. Niko se nikada ranije nije usudio da se prema njoj ophodi s podsmehom i prezirom. Jedno je bilo jasno: mora sprovesti odluku da istog trena napusti to mesto; nije bilo moguće da se ponovo pojavi u kazinu, još manje da se nađe za kockarskim stolom kada je postojao rizik da će videti Derondu. Nasrtljivo kucanje na vratima označilo je da je doručak spreman. Gvendolin je žustro strpala u nesecer ogrlicu, parče kambrika, papirić i sve ostalo, ovlaš potapkala lice maramicom i, ovladavši sobom posle minut-dva i povrativši ponos, otišla je da se pridruži svojim prijateljima. Preostali tragovi suza i umora lako su se mogli protumačiti kao posledica zametnog pakovanja koje je obavila sama, ne čekavši na pomoć služavke svojih prijatelja. Njena odluka da putuje sama izazvala je brojne proteste, kao što je očekivala, ali odlučno je odbila svaku ponudu za pratnju. Smestiće se u odeljak za dame i krenuti. Odmaraće se dovoljno u vozu, i ničega se ne plaši.

Tako se desilo da se Gvendolin nije ponovo pojavila za stolom za rulet. Tog četvrtka uveče krenula je iz Lojbrona za Brisel, a u subotnje jutro stigla je u Ofendin, dom od koga je trebalo da se ona i njena porodica uskoro oproste zauvek.

POGLAVLJE III

„Vina dragocjena i mirisna napojmo se, i neka nas ne mimoide cvijet proljetnji; ovenčajmo se ružinim pupoljcima pre nego što uvenu.“

PREMUDROSTI SOLOMONOVE 2:7-8

ŠTETA ŠTO OFENDIN nije bio dom gospođici Harlet tokom njenog detinjstva, a žalosno je i to što je za njega nisu vezivale porodične uspomene! Ljudski život bi trebalo da bude čvrsto ukorenjen u nekoj postojbini, gde može da ostvari nežnu bliskost s krajolikom, s postupcima ljudi, sa zvucima i akcentima, sa svime što će tom domu u ranom dobu dati poznatu, nezamenljivu osobenost pogodnu za buduće produbljivanje znanja: u mestu gde bi izvesnost ranih sećanja mogla biti protkana privrženošću, a dobronamerna poznanstva sa svim komšijama, čak i sa psima i magarcima, mogla bi se širiti ne usled sentimentalnog napora i namere, već kao slatka navika krvi. U doba od pet godina smrtnici nisu spremni da budu građani sveta, da ih nadahnjuju apstraktne imenice, da nepristranost stave iznad naklonosti; a tom predrasudom kojom se slepo zapajamo kao mlekom na samom početku života, telo i duša moraju se hraniti barem neko vreme. Najbolji uvod u astronomiju stiče se kroz predstavu noćnog neba kao male družine zvezda koje pripadaju domu.

Ali te blažene postojanosti u koju se može ukoreniti privrženost nije bilo u Gvendolininom životu. Ofendin je samo godinu dana pre nego što je pozvana da se vrati iz Lojbrona odabran za dom njene majke, naprosto zbog blizine parohijskog doma Penikota, a gospođa Dovilou, Gvendolin i njene četiri polusestre (uz guvernantu i služavku koje su ih pratile u drugoj kočiji) prvi put su dovezene avenijom, jednog popodneva u kasnom oktobru, dok se kamenje bučno valjalo za njima, a žuto lišće bresta se kovitlalo.

U to godišnje doba najbolje se isticala stara, dugačka kuća od crvene cigle, prilično napadno ukrašena kamenjem duž svake linije, čak i oko svakog uskog prozora u duplom redu, pa je takav bio i veliki četvrtasti trem. Na kamenju je bujao zelenkasti lišaj, po cigli prašnjavosivi, te iako

je zgrada bila strogo pravougaona, konture joj nisu bile oštre; sa istočne, zapadne i južne strane gledala je na drvorede što su se pružali duž starog poseda premera sto jardi usred kog beše to zdanje. Bilo bi lepo da je kuća podignuta na uzvišenju pa da se odozgo, preko tog malog poseda, vide dugi slamnati krovovi udaljenih sela, crkveni tornjevi, raštrkana imanja, da se može sagledati postepeno uzdizanje talasavih šuma i zelena lelujava prostranstva parka koji je taj deo Veseksa činio ukrasom na licu zemlje. Ali iako beše tako zaklonjena među pašnjacima, s jedne strane kuće u mahu se nazirao širi svet u vidu visokih obrisa u belim zorama, veličanstvenih oblika postojanih u promenljivim danima.

Kuća je bila taman dovoljno velika da se nazove vlastelinskim domom, i najamnina je bila umerena jer uz nju nije bilo plemićkog imanja, ali nije bilo lako naći stanare za kuću opremljenu sumornim nameštajem i izbledelim presvlakama. Ali njena spoljašnjost i unutrašnjost nisu ukazivale na nešto što nijedan posmatrač nije mogao da pretpostavi za kuću nastanjenu negdašnjim trgovcima: izvesnost što je pružala mnoge pogodnosti stanarima čiji ukus beše daleko od kitnjastog, koji su se ujedno nalazili na prelazu između društvenih pozicija, gde je svrstavanje bilo goruća tema: a život u kući što nekad beše po meri grofice udove davao je posebnu primesu zadovoljstvu gospođe Dovelou zbog toga što ima sopstveno domaćinstvo. Prilika za to, prilično nedokučiva za Gvendolin, iznenada se javila po smrti njenog očuha, kapetana Doveloua, koji se u poslednjih devet godina s porodicom viđao po svojim čudima i nakratko, tek dovoljno da im nadoknadi svoja duga odsustva; ali ona je više marila za činjenicu nego za objašnjenje. A prema ishodu, mogla je da očekuje prijatniju budućnost. Nije joj se dopadalo kako su živeli pre toga, tumarajući od jedne strane banje do druge ili od jednog stana u Parizu do drugog, vazda iznova osećajući odbojnosti prema novim garniturama iznajmljenog nameštaja, ili upoznaajući nove ljude u okolnostima zbog kojih se činila nevažnom; a jednom je provela dve godine u prestižnoj školi, u kojoj se u svakoj prilici isticala, što je samo produbilo njeno uverenje da osoba izuzetna poput nje teško da može živeti običnim životom ili zauzimati manje povoljnu poziciju u društvu. Svaka bojazan od tog drugog zla iščekzla je sad kada je njenu majku čekalo sopstveno domaćinstvo; jer Gvendolin nije previše marila za svoje poreklo. Nije imala predstavu o tome kako je njen deda po majci stekao bogatstvo koje su nasledile njegove dve ćerke. Ali on je bio sa Zapadnoindijskog ostrvlja, to beše objašnjenje. Znala je da je porodica njenog oca bila na tako visokom položaju u društvu da nije marila

za njenu mamu, koja je ipak s mnogo ponosa čuvala minijaturu izvesne ledi Moli, kao vezu s tom porodicom. Verovatno bi o svome ocu znala mnogo više da se, kada je imala dvanaest godina, nije desio mali incident. Jednom je gospođa Dovelou iznela razne sitnice svog prvog muža – što je retko činila – i dok je pokazivala Gvendolin njegovu minijaturu, detaljno se, računajući, čini se, na onu osobenu detinju saosećajnost, prisećala činjenice da je dragi tata umro kada je njegova ćerkica bila sasvim mala. Gvendolin je, pomislivši istog trenutka na hladnog očuha koga je poznavala veći deo života, upita:

„A zašto ste se ponovo udali, mama? Lepše bi bilo da niste.“

Gospođa Dovelou promeni boju, blagi grč joj pređe preko lica i, smesta sklonivši sitnice, reče s plahovitošću koja joj ne beše svojstvena:

„Ti si, dete, bezosećajna!“

Gvendolin, koja je volela svoju mamu, bila je povređena i posramljena, i otad se nikad nije usudila da se raspituje o svom ocu.

Nije to prvi i jedini put ona osetila bol zbog kćerinske griže savesti. Kad god se moglo, namestili bi joj mali krevet u sobi njene mame, jer majčinska nežnost gospođe Dovelou uglavnom je oblivala najstariju ćerku, rođenu u sretnija vremena. Jedne noći obuzeli su je bolovi, a leka koji je uvek stajao kraj uzglavlja ovog puta tu nije bilo, te je zamolila Gvendolin da ustane iz kreveta i da joj ga donese. Zdrava mlada dama, ušuškana i ugrejana poput rumenog novorođenčeta u svom krevecu, pobunila se što mora da ode na hladno, i savršeno mirno ležeći, promumlala je da odbija. Gospođa Dovelou je pregurala noć bez leka, a ćerki ništa nije prigovorila; ipak, Gvendolin je sutradan vrlo dobro znala šta mora biti da njena mama misli, i pokušala je da se iskupi umiljavanjem u koje nije morala da ulaže nikakav napor. Kako je uvek bila ljubimica i ponos kuće, poput princeze u izgnanstvu, a majka, sestre, guvernante i služavke behu njoj posvećene, nije čudo što joj je teško bilo da sopstveno zadovoljstvo smatra manje važnim nego što su ga ostali visoko uzdizali, a kada bi se razočarala, toliko bi je poneo jed da bi se, u trenucima kad se nešto ispreči njenoj volji, iskaljivala kroz plahovite postupke, suprotne njenom uobičajenom ponašanju. Premda kao dete nije bila lakomisleno surova, čak joj je pričinjavalo zadovoljstvo da spasava insekte iz vode i prati njihov oporavak, nije bledele neprijatno, prečutano sećanje na dan kada je zadavila kanarinca svoje sestre na vrhuncu ozlojeđenosti što je njegova piskutava pesma neprestano ometala njeno pevanje. Potrudila se da kupi belog miša da bi se iskupila pred sestrom, i mada se u sebi pravdala da

je krivac bila njena izrazita osetljivost, obeležje njene opšte nadmoći, na pomisao na taj zločin uvek se stresala od jeze. Gvendolin nije po prirodi bila nemilosrdna, ali volela je da joj iskupljenja budu laka, a osim toga, nešto od svojih urođenih nagona držala je pod kontrolom i tako se štitila od ponižavanja koja prate pokajanje. Nikad pre u njoj plam i volja ne behu snažniji, ali proračunatost iza njih beše još jača.

Na dan dolaska u Ofendin, koji ni gospođa Dovelou nije dotad videla jer je kuću našao njen zet, gospodin Gaskojn, kada je sve izneto iz kočije, a one stale na trem, pred otvorenim vratima, da osmotre dom i bace pogled na kameni hol i stepenište duž kog su bile okačene sumorne slike, ali oživljene zahvaljujući žarkom plamenu potpaljenog drveta, niko nije progovarao; mama, četiri sestre i guvernanta, redom su gledale u Gvendolin, kao da su njihova osećanja potpuno zavisila od njene presude. O devojčicama, počev od šesnaestogodišnje Alis do Izabel od deset godina, jedva da bi se bilo šta moglo reći na prvi pogled sem da su izgledale baš kao devojčice, i da su njihove crne haljine već počele da se habaju. Najstarija, gospođica Meri, sve u svemu bila je bezizražajna. Izbledelu lepotu gospođe Dovelou činio je još patetičnijom molećivi pogled upućen Gvendolin, koja je razgledala kuću, krajolik i hol, i lepo se videlo da sve hitro procenjuje. Zamislite mladog trkačkog konja u konjušnici, s ponijima neobrezanih kopita i među trpeljivim kljusinama.

„Pa, draga, šta misliš o ovom mestu“, ogłosi se napokon gospođa Dovelou, blagim, negodujućim tonom.

„Čini mi se dražesno“, požuri da odgovori Gvendolin. „Romantično mesto; svakakve divote mogle bi se ovde desiti i moglo bi da bude dobra podloga za sve i svašta. Niko ne bi trebalo da se stidi što živi ovde.“

„Svakako nije banalno mesto.“

„Oh, bilo bi prikladno za porodicu propalih plemića ili za sirotinju uzvišenog porekla. Sasvim bismo se uklopile da smo živele veličanstveno, pa da smo spale na ovo. To bi bilo najromantičnije. Ali mislila sam da će nas dočekati tetka i teća Gaskojn i moja sestra od tetke Ana“, dodala je, iznenađeno.

„Poranile smo“, odgovori gospođa Dovelou, i ušavši u hol, obrati se kućepaziteljki koja je krenula ka njoj: „Očekujete gospodina i gospođu Gaskojn?“

„Da, gospođo; dolazili su juče i dali mi uputstva u vezi sa loženjem i večerom. Ali već nedelju dana se loži u svim sobama, i sve je dobro provećeno. Volela bih da neki delovi nameštaja izgledaju bolje posle sveg onog

silnog čišćenja, ali smatram da ćete zapaziti kako je mesing uglačan baš kako treba. Mislim da će vam gospodin i gospođa Gaskojn reći kad dođu da ništa nije zapostavljeno. Biće ovde u pet, svakako.“

To je zadovoljilo Gvendolin, koja nije bila pripravna na to da se na njihov dolazak gleda s ravnodušnošću; a pošto se popela uz zastrto kameno stepenište da odatle osmotri unutrašnjost, ponovo siđe, i praćena devojčicama pregleda redom sve prostorije u koje se ulazilo iz hola – sobu za ručavanje, svu u tamnoj hrastovini i izlizanom crvenom satenskom damastu, s kopijama Snajdersovih¹² režećih, pretećih pasa nad kredencom i slikom Hrista koji lomi hleb nad kaminom; biblioteku koja je mirisala na staru smeđu kožu i, napokon, salon, u koji se ulazilo kroz malo predsoblje nakrcano sitnicama.

„Mama, mama, dođite, molim vas!“ pozva Gvendolin gospođu Dovelou koja je polagano išla za njima, u razgovoru s kućepaziteljkom. „Pogledajte, orgulje. Ja ću biti Sveta Kikilija: neko će me naslikati kao Svetu Kikiliju.“¹³ Đokoza¹⁴ (tako je zvala gospođicu Meri), raspusti mi kosu. Vidite, mama?“

Bacila je šešir i rukavice i sela za orgulje u gordom stavu, gledajući nagore, dok je poslušna i setna Đokoza izvadila češljic koji je držao sestrinu frizuru, a potom joj protresla gustu kosu koja se slila kao svetlosmeđi slap do pod njen tanki struk.

Gospođa Dovelou se nasmešila i rekla: „Zanosna slika, draga moja!“; ne ostavši ravnodušna na prizor svoje ljubimice, čak ni u prisustvu kućepaziteljke. Gvendolin ustade i slatko se nasmeja. Sve to se činilo prigodno za priliku: dolazak u novu kuću koja je predstavljala izvršnu pozadinu.

„Kako neobična, zanimljiva, slikovita soba!“; nastavila je, osvrćući se oko sebe. „Volim ove stare izvezene stolice, i girlande na drvenoj oplati, i slike koje bi mogle biti bilo šta. Ta s rebrima, ona na kojoj su samo rebra i tmina, rekla bih da je španska, mama.“

„Oh, Gvendolin!“; začuđeno progovori mala Izabel, stojeći na drugom kraju sobe i držeći otvoren deo drvene zidne obloge sa šarkama.

Sve dođoše da pogledaju, Gvendolin prednjačeći. Pred njima se ukaza slika mrtvog lica okrenutog naopačke, čije nejasno telo je, činilo se, bežalo pružajući ruke. „Kakav užas!“; uzviknu gospođa Dovelou, sa izrazom čiste odvratnosti, ali Gvendolin je samo nemo slegla ramenima, a

¹² Frans Snajders, flamanski slikar životinja i mrtve prirode iz XVI i XVII veka. (*Prim. prev.*)

¹³ Zaštitnica muzičara. (*Prim. prev.*)

¹⁴ Aluzija na englesku reč „jocose“, što znači „radost“. (*Prim. prev.*)

Izabel, neugledno i sve u svemu nezgodno dete sa uznemirujućim pamćenjem, reče:

„Nikada nećeš ostati sama u ovoj sobi, Gvendolin.“

„Kako smeš da otvaraš stvari koje treba da ostanu zatvorene, ti izopačeni mali stvore?“ ljutito podviknu Gvendolin. Otevši panel iz ruku prestupnice, žurno ga zatvori, uz reči: „Tu je brava – gde je ključ? Nađite ključ ili uredite da se napravi, i neka niko nikada ovo ne otvori; ili ključ da se donese meni.“

Izdavši ovu zapoved celome svetu, Gvendolin se okrenu s licem zaručenim nakon prvobitne nagle jeze, pa se obrati majci: „Popnimo se u našu sobu, mama.“

Kućepaziteljka je našla ključ u fioci kabineta pored panela, te ga pruži Bjugl, daminoj služavki, posebno naglasivši da ga preda Njenom kraljevskom visočanstvu.

„Ne razumem o čemu vi to, gospođo Startin“, reče Bjugl, koja je tokom dešavanja u salonu bila zauzeta negde gore, i prilično uvređena tim podsmehom u glas nove služiteljke.

„Mislim na mladu damu koja nam svima naređuje, zanosnog izgleda i figure“, odgovori pomirljivo gospođa Startin. „Ona će znati od čega je ključ.“

„Ako ste se pobrinuli za ono što želimo, otidite i postarajte se za druge, Bjugl“, naložila je Gvendolin, kada su ona i gospođa Dovelou ušle u spavaću sobu u crnim i žutim tonovima, u kojoj je lep mali beli divan bio namešten uz pravi crn i žuti katafalk, poznat inače kao najbolji krevet. „Pomoći ću vam, mama.“

Ali prvo je stala pred visoko ogledalo među prozorima, u kome se odražavala i ona i čitava soba, a njena mama je sela i takođe pogledala u odraz.

„Valjano je to ogledalo, Gvendolin; ili te možda crna i zlatna boja ističu?“, upita gospođa Dovelou, dok je Gvendolin stajala postrance, okrenuvši tri četvrtine lica ogledalu, a levom rukom prolazeći kroz puštenu kosu.

„Bila bih sasvim podnošljiva Sveta Kikilija, s po kojom ružom u kosi“, reče Gvendolin. „Samo, šta ćemo s mojim nosom, mama? Mislim da nosevi svetaca ni u kom slučaju nisu prćasti. Volela bih da ste mi podarili savršeno prav nos; bio bi prikladan za sve likove – nos za sve. Moj nos je samo za sretno prilike, ne bi bio dobar za tragediju.“

„Oh, draga moja, sa svakim nosom se može biti nesretan u ovom svetu“, izreče gospođa Dovelou, s dubokim, umornim uzdahom, bacivši svoj crni šešir na sto i naslonivši se laktom uz njega.

„Molim vas, mama“, obrati joj se Gvendolin, strogo opominjućim tonom, ljutito se okrenuvši od ogledala, „ne budite tako tmurni. Kvarite mi svaki užitak, a sve bi sada moglo biti tako veselo. Zašto ste sad tako sumorni?“

„Ništa mi nije, draga“, odgovori gospođa Dovelou, ustajući i raskopčavajući haljinu. „Za mene je uvek dovoljno da tebe vidim sretnu.“

„Ali i vi sami treba da budete sretni“, odvrati Gvendolin, i dalje nezadovoljna, iako je nežno pomagala majci da se razodene. „Zar niko ne može biti sretan pošto prođe rana mladost? Ponekad me navodite na pomisao da ništa nema svrhe. Devojčice su tako naporne, Đokoza užasno usto-gljena i ružna, sve oko nas je tako promenljivo, a vi sumorni – zašto da se ja trudim? Sad baš možete da se oraspoložite.“

„I hoću, dušo“, složi se gospođa Dovelou, gladeći obraz koji se nagnjao ka njoj.

„Ali istinski, ne tobož“, odlučno napomenu Gvendolin. „Pogledajte tu šaku i ruku! Koliko su lepše od mojih. Svako ko ima dva oka u glavi vidi da ste, sveukupno, lepši.“

„Nisam, draga. Oduvek sam bila teža, ni upola dražesna kao ti.“

„Ali kakva vajda od toga što sam dražesna, ako ću na kraju postati dosadna i bezvoljna? Da li se brak uvek svede na to?“

„Ne, dete, svakako ne. Brak je jedino sretno stanje za ženu, u šta ćeš se, verujem, uveriti.“

„Neću se udati ako nije izvesno da će mi brak biti sretan. Odlučna sam da budem sretna – barem da ne traćim svoj život kao ostali, kao neko ko nije bio niti uradio ništa izuzetno. Rešila sam: neću dopustiti drugima da mi se mešaju u život. Evo vam mlake vode, mama“, završi Gvendolin. Svukla je haljinu, a potom se namestila da joj mama uvije kosu.

Tišina je potrajala minut ili dva, a onda gospođa Dovelou reče, uvijajući kosu svoje ćerke: „Sigurna sam da te nikada nisam primoravala ni na šta, Gvendolin.“

„Često želite da radim stvari koje mi se ne sviđaju.“

„Misliš na podučavanje Alis?“

„Da. To sam radila zato što ste zatražili. Inače ne vidim zašto bih. Smrtno je dosadno, jer ona je tako spora. Nema sluha ni za muziku niti za jezik, ni smisla za bilo šta drugo. Bolje bi bilo da ostane neznalica, mama, to je njena *rôle* u kojoj bi briljirala.“

„Teške su to reči na račun tvoje jadne sestre koja je prema tebi dobra i sve ti čini.“

„Ne vidim zašto je teško nazvati stvari pravim imenom i postaviti ih na pravo mesto. Teško je gubiti vreme na nju. Da vam zategnem kosu, mama.“

„Moramo da požurimo, tvoji tetka i teča uskoro stižu. I preklinjem te, ne ponašaj se s prezirom prema njima, drago moje dete! Ni prema tvojoj sestri Ani, s kojom ćeš uvek izlaziti. Obećaj mi, Gvendolin. Ne možeš očekivati da ti Ana bude ravna.“

„I ne želim da mi bude ravna“, odgovori Gvendolin, zabacivši kosu i nasmešivši se, a razgovor se tu završio.

Gaskojnovi su došli i Gvendolin se prema njima ophodila bez imalo prezira, ljupko koliko god je mogla. Valjalo je ponovo se predstaviti rođacima koji je nisu videli od njene šesnaeste godine, kad beše tako neformirana, i strepela je kako će ih se dojmiti – ne, zapravo nije strepela, već je bila odlučna da ostavi dobar utisak.

Gospođa Gaskojn nalikovala je svojoj sestri. Ipak, beše tamnija i vitkija, ne tako tromih pokreta, lice joj ne beše nagrizla tuga, a držala se živahno i važno kako i dolikuje ženi paroha koja treba da istakne autoritet dobrotvora. Najsličnije su bile po sklonosti neopiranju, podražavanju i poslušnosti, ali to je, s obzirom na različite životne okolnosti, imalo sasvim različite ishode. Mlada sestra beše nepromišljena, ili barem s najmanje sreće u svojim brakovima; starija je sebe smatrala najpoželjnijom od svih žena, a njeno povlađivanje bi ponekad vodilo do iznenađujućih zaključaka kojih se slepo držala. Mnogi njeni stavovi – na primer, o crkvenoj upravi i ličnosti nadbiskupa Loda – činili su se previše krutim da bi se shvatili drugačije do kao sagledavanje iz perspektive supruge. A mnogo toga išlo je u prilog poverenju u autoritet njenog muža. Imao je neke prikladne vrline, poneku izuzetnu prednost, a mane koje su mu pripisivali su, izgleda, išle u prilog njegovom uspehu.

Jedna od njegovih prednosti bila je to što je lepo izgledao, možda i više tek sada, s pedeset sedam godina, nego ranije. Na njegovom licu nije bilo izrazito svešteničkih crta, nikakve prevarne uštogljenosti ili pretvornišтва: kad se pregrne kabanicom, sasvim je prolazio kao zgodni, tamni gospodin naočitih crta lica, čiji je nos tek malo kukast u stvari bio prav, a kosa mu beše siva kao gvožđe. Možda je sačuvao svoj lik da ga ne oboji profesionalna šminka koja zahvata kožu, glas i pokrete jer je nekad bio kapetan Gaskojn koji je primao naredjenja, mada je to bilo nedugo pre veridbe s gospođicom Armin. Ako bi iko bio prigovorio da su mu pripreme za sveštenički poziv bile neodgovarajuće, njegovi prijatelji mogli

bi zapitati ko je izgledao bolje kao sveštenik, ko je propovedao bolje ili imao veći autoritet u njegovoj parohiji? Bio je nadaren za upravljanje, trpeljiv u rasuđivanju i postupcima, jer je znao da je njegova reč bila presudna, i nisu ga morale neprijatnosti zbog delovanja mekušaca. Smeškao se dobroćudno na ljudsku mekušnost i povlašđivanja pomodnom ukusu kome se on sam nije povinovao – na primer, nije mario za gajenje cveća i skupljanje starina, što behu omiljene zabave među njegovim kolegama sveštenicima u biskupiji – radije se posvećivao istoriji ili razmatranjima Neselrodovih¹⁵ motiva o tome šta bi bilo da je kabinet odabrao drugačiji tok delovanja. Rasuđivanje gospodina Gaskojna posle izvesnog kolebanja postalo je svešteničko umesto teološko; ne moderno anglikansko, već, kako je govorio, zdravorazumsko englesko, oslobođeno besmislica, prikladno čoveku koji je posmatrao pod punim svetlom nacionalnu religiju i mogao da sagleda njen odnos s drugim pojavama. Nije bilo još jednog crkvenog službenika čije su propovedi imale veću težinu ali i manju nepraktičnost u pogledu svetovnih dešavanja. Najteža optužba na njegov račun beše upravo ta svetovnost: nije se moglo dokazati da je zanemario manje sretne, ali ni opovrći da je negovao prijateljstva koja su mogla biti od koristi ocu šest sinova i dve ćerke; a ogorčeni posmatrači – jer u Veseksu je pre desetak godina bilo osoba čija bi se ogorčenost danas činila neverovatnom – zapažali su da su se nijanse njegovih stavova menjale prema tom principu delovanja. Ali vesela, uspešna svetovnost stvara privid veće sebičnosti od one reske, neuspešne, čija tajna istorija je sažeta užasnim rečima: „Prodato, ali nenaplaćeno.“

Gvendolin se čudila kako se to nije sećala koliko je divan njen teča, ali je sa šesnaest godina bila neumešnji i ravnodušniji sudija. U ovom trenutku mnogo joj je značilo što je imala blisku podršku uvaženog rođaka, i što porodični život više neće biti potpuno i nezanimljivo ženski. Nije želela da je teča kontroliše, ali je namah uvidela da bi za nju bilo ugodnije da se oseti ponosnim što će je predstaviti kao nećaku. A sve je ukazivalo na to da će uistinu biti ponosan zbog toga. Zasigurno ju je pogledao s divljenjem kada je rekao:

„Nadrasla si Anu, draga moja“, nežno zagrlivši svoju ćerku, čije stidljivo lice beše sitna kopija njegovog, i privukavši je uza se. „Nije ti vršnjakinja, ali svakako više neće rasti. Nadam se da ćete biti divne sadruge.“

¹⁵ Grof Karl Robert Neselrod, ruski diplomata koji je učestvovao u realizaciji Pariskog mirovnog sporazuma (1856) posle Krimskog rata. (*Prim. prev.*)

Uputio je ćerki pogled poređenja, ali čak i ako je uočio njenu podređenost, mogao je da primeti i to da su Anina stidljivost i sitna figura godili drugačijem ukusu od onog kome je Gvendolin bila privlačna, i da devojke teško da su mogle biti suparnice jedna drugoj. Gvendolin je barem bila svesna toga, te je svoju rođaku poljubila sa istinskom srdačnošću kao i ljupkošću, rekavši: „Upravo sadruhu želim. Tako mi je drago što smo došle da živimo ovde. A i mama će biti srećnija sada kad je kraj vas, tetka.“

Tetka se slagala s tim, a Gvendolin je smatrala blagoslovom što su našli prikladan slobodan dom u parohiji njenog teče. Naravno, valjalo je osvrnuti se i na ostale četiri devojke koje je Gvendolin oduvek smatrala suvišnim: sve redom behu prosečne i nevažne, a ipak, od detinjstva su joj bile otežavajuća, nezanemarljiva činjenica u životu. Po svom osećanju za meru, smatrala je da je bila mnogo obzirnija prema njima nego što se moglo očekivati. Poimala je da su njeni teča i tetka takođe žalili što je toliko mnogo devojaka: koja razumna osoba bi mislila drugačije, izuzev njene sirote mame koja nikad nije primećivala kako bi Alis zgrčila ramena i podigla obrve toliko da joj se čelo gubilo, kako su se Berta i Fani došaptavale i cerekale na sve i svašta, ili kako je Izabel uvek slušala i zurila i zaboravljala gde je, i gazila starije po nožnim prstima?

„Ti imaš braću, Ana“, reče Gvendolin, dok je pažnja bila usmerena na sestre. „Na tome ti se može pozavideti.“

„Da“, kratko odgovori Ana. „Veoma su mi dragi, ali njihovo obrazovanje zađaje velike muke tati. Govorio je da sam zbog njih postala muškarača. Često sam se glupirala s Reksom. Mislim da će ti se Reks svideti. Doći će ovde pre Božića.“

„Sećam se da sam te smatrala prilično neobuzdanom i stidljivom, ali teško mi je da te zamislim kao muškaraču“, primeti Gvendolin, smešeći se.

„Naravno, promenila sam se; predstavljena sam u društvu i tome slično. Međutim, istina je da rado idem u kupine s Edvijem i Lotom, kao i pre. Izlasci mi ne gode odviše, ali usuđujem se da kažem da će mi biti prijatniji sada kada ćeš ti često biti sa mnom. Nisam bistra i nikada ne znam šta da kažem. Čini se beskorisnim da ponavljam što svi znaju, a ne mogu se dosetiti ičeg drugog, izuzev onog što tata kaže.“

„Vrlo će mi goditi da izlazim s tobom“, odvrati Gvendolin, već naklonjena svojoj naivnoj rođaci. „Voliš li jahanje?“

„Da, ali imamo samo jednog šetlandskog ponija. Tata kaže da ne može držati još nekog, pored konja za kočije i svoje rage; skupo je to.“

„Nameravam da nabavim konja i da često jašem“, odlučno će Gvendolin. „Da li su ovdašnji ljudi prijatni?“

„Tata kaže da jesu, vrlo. Znaš, svuda unaokolo su sveštenečke porodice; zatim Kvelonovi i Aroupointovi i lord Brakenšo. U blizini je nena-stanjeno imanje ser Hjuga Malindžera – veoma je lepo, tamo idemo na izlete. Tu su i dve ili tri porodice u Vančesteru. O, da, i stara gospođa Val-kani u Natingvudu, i...“

Ali Anu je neprijatne dužnosti nabranjanja spasla najava večere, i na Gvendolinino pitanje uskoro je posredno odgovorio njen teča, prilično se zadržavši na pogodnostima koje im je obezbedio kad je našao za njih obitavalište kakvo je Ofendin. Naravno, valjalo je plaćati kiriju, no nije bilo drugih troškova sem onih koji se odvajaju za održavanje svake obične kuće u Vančesteru.

„A uvek вреди žrtvovati se malo za kuću od stila“, reče gospodin Gaskojn, svojim prijatnim, ugodno samouverenim tonom, zbog kog se činilo da se čitav svet mogao urediti za život, „pogotovo ako je na čelu kuće samo dama. Dolaziće vam svi najbolji ljudi, a nećete morati da organ-izujete skupe večere. Naravno, ja na to moram prilično da potrošim, to je krupna stavka. Ali kuću sam dobio budžašto. Kad bih morao da plaćam tri stotine godišnje za moju kuću, jedva da bi mi ostalo za redovne troškove. Previše odlazi na moje dečake. Kad se to uzme u obzir, u boljem ste polo-žaju od nas; nemate velikih troškova, osim za kuću i kočiju.“

„Veruj mi, Fani, sad kada deca rastu, moram da štedim i da se dovi-jam“, javi se gospođa Gaskojn. „Po prirodi nisam vična upravljanju, ali Henri me je naučio. Pravo je čudo kako iz svega izvlači najbolje; sebi ne dozvoljava nikakav luksuz, a ne plaća potparohe. Nije pravo što nije bar kanonik kao ostali, tim pre kad se uzmu u obzir prijatelji koje je stekao i kad se ima na umu koliko su potrebni ljudi umerenih stavova. Ako crkva želi da održi svoju poziciju, valjalo bi da sposobnost i ličnost budu na ceni.“

„Oh, draga moja Nensi, zaboravljaš staru priču – hvala nebesima, sigurno ih je trista ovakvih kao ja. Na kraju krajeva, nećemo imati razloga da se žalimo, siguran sam u to. Teško da može biti predanijeg prijatelja od lorda Brakenšoa – vašeg stanodavca, Fani. Ledi Brakenšo će vas posećivati. A pominjao sam Gvendolin naš Streličarski klub – to je Streličarski klub Brakenšo – u koji se učlanjuju samo probrani. Mogla bi i ona, odnosno, ako nema primedbi“, dodade gospodin Gaskojn, gledajući u Gvendolin s blagonaklonom šaljivošću.

„Volela bih to više od svega“, odgovori Gvendolin. „Ništa mi ne pričinjava veće zadovoljstvo od ciljanja i pogađanja“, dodade, ljupko klimnuvši glavom i nasmešivši se.

„Naša sirota Ana je odviše kratkoviđa za streličarstvo. Ali sebe smatram prvoklasnim strelcem, i ti ćeš vežbati sa mnom. Napraviću od tebe pravog strelca pre velikog okupljanja u julu. Zapravo, kad je reč o komšiluku, nisi mogla da se nađeš na boljem mestu. Tu su Aroupointovi, oni se ubrajaju u najbolje među nama. Gospođica Aroupoint izvrсна je devojka, i predstavljena je na Dvoru. Imaju divan dom, Kvečam Hol, koji vredi videti kao umetničko delo, a od njihovih zabava, na koje ćeš zasigurno biti pozivana, boljih ovde nema. Gospođa Aroupoint je osobena, bez sumnje; zapravo, pomalo je nalik karikaturi, ali je dobronamerna. A gospođica Aroupoint je neizmerno fina. Nemaju sve mlade dame tako lepe i ljupke majke kakve su tvoja i Anina.“

Gospođa Divilou se blago nasmeši na taj kompliment, ali muž i žena se pogledaše s ljubavlju, i Gvendolin pomisli: „Barem su moji tetka i teča sretni, a ne bezvoljni i snuždeni.“ Sve u svemu, beše zadovoljna onim što je obećavao život u Ofendinu, jer činio joj se kao veliko poboljšanje u svakom pogledu. Čak su i potparosi volonteri, kako je slučajno otkrila, bili pretežno mladići iz porodice, a za gospodina Midltona, pravog potparoha, govorilo se da je zlata vredan: šteta što se spremao da ih uskoro napusti.

Ali beše nešto što je toliko priželjkivala da nije mogla dozvoliti da prođe veče, a da ne preduzme korake zarad ostvarivanja svoje želje. Dobro je znala da je njena mama nameravala da Gvendolinine troškove u potpunosti prepusti njenom teči, i da to nije bilo samo posledica razboritog rasuđivanja, već je gospođa Divilou, svesna da se o njoj uvek mislilo kao o sirotoj dragoj Fani, koja je napravila tužnu grešku stupivši u drugi brak, osećala istinsko zadovoljstvo što je otvoreno i usrdno poistovećuju s porodicom njene sestre, i što se za njene poslove brine autoritet za kog se pretpostavljalo da je istinski zainteresovan za tu dužnost. Zato se s pitanjem o nabavci prigodnog jahaćeg konja, o čemu je dovoljno razgovarala s mamom, trebalo obratiti gospodinu Gaskojnu; a pošto je Gvendolin svirala na klaviru dobijenom iz Vančestera, pevala na zadovoljstvo slušalaca, navevši teču da joj se pridruži u duetu – a ima li nežnijeg uticaja na bilo kog teču koji bi znao lepo da peva nego da mu se previše vremena ne oduzima za važnije stvari? – iskoristila je priliku da kaže: „Mama, niste razgovarali s tečom o mom jahanju.“

„Gvendolin iznad svega želi da ima jahaćeg konja – lepog, lakonogog, damskog“, reče gospođa Dovelou, gledajući gospodina Gaskojna. „Mislite li da bismo mogli to da uredimo?“

Gospodin Gaskojn isturi donju usnu i podignu svoje lepe obrve sarkastično pogledavši u Gvendolin, koja sa izuzetnom ljupkošću sede na rukohvat fotelje svoje mame.

„Mogli bismo joj ponekad pozajmiti ponija“, reče gospođa Gaskojn, posmatrajući lice svog muža, spremna da se odrekne zamisli ukoliko bi on pokazao da se ne slaže.

„Tetka, to bi možda smetalo drugima, a meni ne bi pričinilo zadovoljstvo. Ne podnosim ponije“, uzvratu Gvendolin. „Radije bih se odrekla nekih drugih povlastica u korist konja.“ (Je li ikada postojala mlada dama ili gospodin koji nisu bili spremni da se odreknu neodređene povlastice kako bi dobili određenu povlasticu?)

„Ona veoma dobro jaše. Imala je časove, a učitelj jahanja je rekao kako se toliko dobro drži u sedlu i tako je vešte ruke da joj se može poveriti bilo koji konj“, reče gospođa Dovelou, koja se, sve i da nije želela da njena mezimica dobije konja, ne bi usudila da se svim srcem ne bori da ga obezbedi za nju.

„Konj ima cenu – dobrih šezdeset u najboljem slučaju, a tu su i troškovi održavanja“, reče gospodin Gaskojn, glasom koji je, i pored nećkanja, odavao da se nešto u njemu zalaže za tu molbu. „Konji za kočiju su već veliki izdatak. Ne zaboravimo i to koliko se, vama damama, daje na toaletu.“

„Ne nosim ništa drugo do dve crne haljine“, požuri da doda gospođa Dovelou. „A mlađim devojka, naravno, toaleta za sada nije potrebna. Pored toga, Gvendolin će mi uštedeti mnogo podučavajući svoje sestre.“ Na to se delikatan obraz gospođe Dovelou zacrvene. „Da nije toga, morala bih da unajmim veoma skupu guvernantu, i učitelje.“

Gvendolin unekoliko oseti bes prema svojoj majci, ali ga pažljivo priкри.

„To je dobro, to je neosporno dobro“, srdačno uzviknu gospodin Gaskojn, gledajući u svoju ženu. A Gvendolin koja, mora se priznati, beše mudra mlada dama, iznenada ode u drugi kraj dugog salona, i posveti se sređivanju notnih svezaka.

„Drago dete je lišeno svakog uživanja“, nadodade gospođa Dovelou, molečivim glasom. „Nesmotreno je trošiti se u ovoj prvoj godini našeg kućenja. Ali odista joj je neophodno da vežba i da se oraspoloži. A da je samo vidite na konju, to je sjajan prizor.“

„To mi ne bismo mogli da obezbedimo Ani“, reče gospođa Gaskojn. „Ali ona je drago dete i bila bi zadovoljna da jaše Lotovog magarca.“ (Ana se beše sva predala igri sa Izabel, koja je izvukla staru tablu za bekgeomon i moljakala da joj se dozvoli da ostane s njima još sat vremena.)

„Nema sumnje da lepa žena nikad ne izgleda bolje do na konju“, napomenu gospodin Gaskojn. „A Gvendolin ima figuru za to. Ne kažem da molbu ne treba razmotriti.“

„U svakom slučaju, mogli bismo isprobati kako ide, pa po potrebi odu-stati“, dodade gospođa Dovilou.

„Konsultovaću se s glavnim konjušarem lorda Brakenšoa. On je moj *fidus Achates*¹⁶ kada je reč o konjima.“

„Hvala“, izusti gospođa Dovilou s velikim olakšanjem. „Vrlo ste ljubazni.“

„On je uvek takav“, složi se gospođa Gaskojn. A kasnije te noći, kada se našla nasamo sa mužem, reče:

„Mislim da si bio gotovo previše popustljiv s tom nabavkom konja za Gvendolin. Ne bi trebalo da traži mnogo više nego što bi tvoja rođena ćerka pozelela. Naročito ne pre nego što vidimo kako će Fani raspolagati svojim prihodom. A ti ne moraš da preuzimaš sve te poslove na sebe, ionako imaš dovoljno briga.“

„Draga moja Nensi, stvari se moraju sagledavati iz svih uglova. Ova devojka vredi izvesnog troška: ne sreće se često takva. Naći će prvoklasnog muža, a ja ne bih vršio svoju dužnost kada bih se čuvao truda da joj pomognem u tome. I sama znaš koliku je smetnju predstavljao njen očuh i druga porodica, koja ju je uvek držala u zapečku. Žao mi je devojke i voleo bih da tvoja sestra i njena porodica sada osete pogodnosti tvog braka s prilično boljim pripadnikom moje sorte nego što je bio njen muž.“

„Prilično boljim! Složila bih se. Ipak, treba da sam zahvalna što preuzimaš na svoja pleća toliki teret zarad moje sestre i njene dece. Svakako neću prebacivati nesretnoj Fani. Ali ima nešto o čemu sam razmišljala, iako ti to nikada nisi pomenuo.“

„Šta to?“

„Mislila sam na dečake. Nadam se da se neće zaljubiti u Gvendolin.“

„Ne upuštaj se u takva predviđanja, draga moja, i nema opasnosti. Reks nikad neće zadugo ostajati kod kuće, a Voram odlazi u Indiju. Mnogo je mudrije uzeti zdravo za gotovo da se rođaci neće zaljubiti. Ako kreneš s merama predostrožnosti, to će se desiti uprkos njima. Ne sme se postupati

¹⁶ Lat. verni Ahat. Ahat je bio prijatelj Eneja, junaka Trojanskog rata. (*Prim. prev.*)

u ime Promisli kad su u pitanju takve stvari koje se mogu držati pod kontrolom koliko i jato pilića. Dečaci neće dobiti ništa, i Gvendolin neće dobiti ništa. Ne mogu se venčati. U najgorem slučaju, pašće koja suza, a momke i devojke ne možeš spasti toga.“

Strepnje gospođe Gaskojn behu otklonjene: ako se išta i desi, tešilo ju je osećanje da će njen muž znati šta treba da se radi i neće štedeti trud da tako i postupi.

POGLAVLJE IV

GORŽIBUS: Kažem da je brak nešto sveto i neprikosnoveno, i ko počne razgovorom o njemu taj radi kao pošten čovek.

MAGDELON: Bože moj, kad bi svi ličili na vas, roman bi se brzo svršio! Divna bi to bila stvar da se Sirus odmah oženio Mandanom, a Klelija bez imalo muke udala za Aronsa!... Pustite nas da natenane ispredamo naš roman i ne žurite toliko da se on završi.

– MOLIJEK. *Smešne precioze*¹⁷

TEŠKO DA BI SE PAROHU PENIKOTA moglo zameriti što je, sagledavajući stvari iz svih uglova, Gvendolin video kao devojkicu koju vrlo verovatno čeka briljantan brak. Zašto bi se razlikovao od svojih savremenika po tom pitanju, i priželjkivao da se ljupko devojaštvo njegove nećake okonča na način gori od onog koji bi oni smatrali najboljim? Za pohvalu je to što je ovoj stvari pristupao potpuno dobronamerno. A kad je reč o sredstvima za postizanje cilja, ludost bi bila birati ona neobična i idilična – preporučiti da Gvendolin nosi pohabanu odeću poput Grizelde da bi se markiz zaljubio u nju, ili insistirati da se ona, pošto se traži savršena devojkica, drži po strani od sveta. Planovi gospodina Gaskojna behu od onih koji se zovu razboritim, i na pamet mu nije palo da nabavi previše živahnog konja pa da Gvendolin dovede u opasnost da joj se desi nezgoda i da je spase kakav imućan muškarac. Svojoj nećaki želeo je dobro, i nameravao je da je u dobrom svetlu predstavi najboljem društvu u okolini.

Planovi njenog teče savršeno su se slagali s Gvendolininim željama. Ali neka niko ne pomisli da je i sama razmišljala o briljantnom braku kao neposrednom ishodu očaravanja sveta svojom ljupkošću dok jaše ili bilo kojim drugim postignućem. To da će se jednoga dana udati morala je da prizna, i tiho, bez nedoumica, uvidala je da taj brak svakako neće biti osredniji, kakvim se većina devojaka zadovoljavala. Ali u njene misli nikad se nije navela pomisao na brak kao ispunjenje njenih ambicija; dramama

¹⁷ U prevodu Raška Dimitrijevića, Prosveta, Beograd, 1951. (*Prim. prev.*)

u kojima je sebe zamišljala kao junakinju nije kovala takav svršetak. Da za njome izgaraju i uzdišu želeći je za nevestu, svakako je bilo nezamjenljivo i ugodno jemstvo ženske moći; ali postati supruga i vući bukagije koje porodica i takav status nameću, bilo je tegobna neminovnost. Ono što je znala o braku navodilo ju je na zaključak da je reč o prilično užasnoj situaciji u kojoj žena ne može da radi šta želi, ima više dece nego što je poželjno, s vremenom se obezvolji i bespovratno utone u jednoličnost. Naravno, brak je značio pomak u društvu i ona nije mogla priželjkivati samački život, ali unapređenja ponekad imaju gorak ukus – muškarac koji je namislio da vodi glavnu reč neće se lako toga odreći, a ova tanana vila od dvadeset leta se namerila da glavna reč bude njena. Jer takvi porivi žive i u ženskim grudima. Ali u Gvendolininim su obitavali među strogo ženskim nameštajem. Nameravala je da radi ono što je njoj bilo ugodno na upečatljiv način ili da čini sve što može ne bi li izazvala divljenje i tako posredno oseti dublju strast življenja.

„Gvendolin se neće smiriti dok joj svet ne bude pod nogama“, rekla je gospodica Meri, smerna guvernanta. Behu to hiperbolične reči koje su odavno nosile tek umereno značenje; jer, ko još nije čuo za obične ljude kojima je pod nogama bio svet u vidu desetak stvari poželjnih u otmenom predgrađu? A nije bilo reči dovoljno sveobuhvatnog i maglovito širokog značenja da ukažu na planove iz kojih je iznikla neodređena veličanstvenost u vezi sa sirotom Gvendolin na vrhuncu njenog mladalačkog samolikovanja. Drugi su dopuštali da se pretvore u robove i da se njihovim životima upravlja kao da su list na vetru. Ne, s njom neće biti isto; neće dozvoliti da bude žrtva manje vrednih bića, već će potpuno iskoristiti prilike koje joj život bude nudio i nosiće se s okolnostima, koristeći svoju izvanrednu pamet. Naravno, skrasiti se u Ofendinu, s pažnjom koju joj ukazuje ledi Brakenšo, sa streličarskim klubom i pozivima na večere kod Aroupointovih kao vrhuncem onog što je njeno okruženje imalo da ponudi, nije bila pozicija koja je, reklo bi se, nudila izvanredne mogućnosti; ali uporište Gvendolinine samouverenosti bilo je pretežno u njoj samoj. Osećala se dobro opremljenom za umeće življenja. Mnogo toga u njenoj prošlosti, smatrala je, nije joj išlo naruku, ali kad je reč o njenom „obrazovanju“, rekla bi da ništa nije propustila. Njen brz um u učionici je lako usvajao ta vrlo užtogljena neobjašnjiva pravila i nepovezane činjenice koje spasavaju neznalice bolnog osećanja da su slabomoćni usled neznanja, a o onome što je preostalo da se sazna, smatrala je, u dovoljnoj meri će se doznati kroz romane, drame i poeziju. Po pitanju njenog

poznavanja francuskog i muzike – te dve umešnosti odlikovale su svaku uspešnu mladu damu – nije se osećala nesigurnom; a kada se svim tim kvalifikacijama, negativnim i pozitivnim, dodaju spontane sposobnosti s kojima se srećnici rode pa ih zadivi sopstvena moć donošenja ispravnog suda o svakoj stvari koja im privuče pažnju, ko bi se mogao začuditi Gvendolininoj spremnosti da upravlja svojom sudbinom?

Mnogo je toga bilo na svetu – možda uglavnom sve – što je nije zanimalo, zato što je bilo glupo; jer stvari se mladima lako mogu učiniti glupe kao što se starima svetlost čini mutna; ali ona se nimalo ne bi osetila bespomoćnom ako bi se pomenule u razgovoru. Ne sme se zaboraviti da niko nije dovodio u pitanje njenu moć ili njeno opšte preimućstvo. Tako je po dolasku u Ofendin prva pomisao onih oko nje bila, kao i uvek, šta će Gvendolin da misli? Kad bi sluga teško stupao u čizmama koje škripe ili ako pralja ne bi dobro oprala veš, služavka bi rekla: „To se neće svideti gospođici Harlet“. Ako bi se zadimilo iz kamina u spavaćoj sobi, gospođa Dovelou, čijim slabim očima je dim bio velika smetnja, izvinjavala bi se Gvendolin zbog toga. Ukoliko onih dana kad su još uvek bili napeti zbog seljenja, nije silazila na doručak premda su svi ostali već jeli, jedino se postavljalo pitanje kako da Gvendolini kafa i tost ostanu topli i hrskavi; a kada se pojavila s tek počešljanom i raspuštenom svetlosmeđom kosom, jer je čekala na ruku svoje mame da je uvije, njene krupne oči kafene boje su blistale pod dugim trepavicama nalik na oniks umijen talasima, ona je morala da bude uvidavna – da lepo zamoli Alis, koja je sedela čekajući na nju, da se ne drži tako ružno uštogljeno, a Izabel da joj se ne približava i ne zapitkuje je, već da ode kod gospođice Meri.

Uvek je bila ta princeza u izgnanstvu, kojoj su pecivo za doručak, i u doba opšte gladi, morali mesiti od najboljeg brašna prosejanog na najtanjem situ, a srebrna viljuška joj je morala biti raspakovana i pri ruci i tokom naglog odlaska iz okružja. Kako to objasniti? Za odgovorom se možda nije moralo duboko kopati: ležao je u njenoj lepoti, izvesnoj neobičnosti, odlučnosti u ljupkim pokretima i jasnom, neoklevajućem glasu. Kad kakvog kišnog dana ona uđe u sobu gde svi sede lenji i bezvoljni, iznenada je iskrsavao dovoljan razlog za razne aktivnosti; čak su i konobari u hotelima hitrije ispravljali stolnjake i uklanjali mrve i ostatke hrane u kojima su se davile muve. Ta moćna draž, uz činjenicu da je bila najstarija ćerka pred kojom se njena majka većito osećala krivom zbog zla što joj je naneo očuh, mogli bi se učiniti kao dovoljan razlog za Gvendolinino carevanje u porodici, te tražiti neki drugi bilo bi kao juriti razlog za to što

se razdanilo kad se sunce rodilo. Ali čuvajte se izvođenja zaključaka bez poređenja. Sećam se da sam viđala kako se ista takva usrdna, apologetska pažnja poklanja osobama nimalo lepim ili neobičnim, koje svoju čvrstinu nisu ispoljavale ni ljupko ni milozvučno, a nisu bile najstarije ćerke s nežnom, bojažljivom majkom, punom kajanja ako izlože kćer neprijatnostima. Neki od njih behu sasvim obični ljudi. Jedina sličnost među njima bila je čvrsta odlučnost da se domognu onog što im godi, nimalo ne strahujući da će, ako li ne uspeju u tome, postati neprijatni ili opasni. Ko je više obasipan laskanjem i uslužnošću slabašnih žena do beskrupulozni muževi koji su, ako sve ne bude po njihovom kod kuće, u stanju da odu i ponašaju se još gore negde drugde? Zato moram da se zapitam da li bi Gvendolin, sve da nema moćne draži i ne zauzima osobeni kćerinski položaj, i dalje igrala ulogu izgnane kraljice, unoseći svoju energiju egoistične želje i moć nadahnjujućeg strahopoštovanja u ono što govori ili čini. Međutim, jeste imala draž, i oni koji su je se bojali ujedno su je i voleli; možda je i strah i ljubav podsticala svojevrsna raznobojnost njene ličnosti – igra raznolikih, zapravo suprotstavljenih sklonosti. Jer Magbetove reči o nemogućnosti da istovremeno budemo mnogo suprotnih stvari odnose su se na nespretnu nužnost delanja, a ne na istančanije mogućnosti osećanja. Ne možemo se zakleti na vernost, a ujedno i kukavički ćutati; ne možemo ubiti i ne ubiti u istom trenutku; ali trenutak je dovoljno dug da u njega stane i dobra i zla namera, da nas ponese ubilačka pomisao a povrati odlučno kajanje.

POGLAVLJE V

Duh njen
Veliča tako sebe da se njoj
Sve drugo čini jadnim.

– ŠEKSPIR. *Mnogo vike ni oko čega*¹⁸

DOBRODOŠLICA NA KOJU JE GVENDOLIN naišla u okruženju ispunila je očekivanja njenog teče. Od zamka Brakenšoovih do Firsa u Vančesteru, gde je gospodin Kvelon, bankar, imao velelepnu kuću, beše dočekana s neskrivenim divljenjem, a čak i dame kojima se nije naročito sviđala, radovala su se što se pojavila nova, naočita devojka koju će moći da pozivaju u goste; jer domaćice koje često priređuju zabave moraju da kroje spisak gostiju kao što ministri sastavljaju liste članova svojih kabineta, dakle ne prema svojim naklonostima. Zato pri pozivanju Gvendolin u goste nije bilo nužno tražiti mišljenje bilo kog kome se to ne bi dopalo, jer gospođa Dovolou je vazda bila tiha, živopisna pratnja, a gospodin Gaskojn je svuda bio pozivan zbog sebe samog.

U kuće u kojima Gvendolin nije bila omiljena, ali u koje je ipak bila pozivana, spadao je i Kvečam Hol. Jedan od prvih poziva stigao joj je baš otud, na veliku večeru, što je bila prilika da se predstavi lokalnom društvu; jer iz društva od trideset duša, prigodno odabranih u skladu sa svojom starošću, malo koja porodica vredna posećivanja mogla se u potpunosti izostaviti. Nijedna prisutna mlađa osoba nije se mogla porediti s Gvendolin dok je prolazila kroz dug niz soba ukrašenih svetlima i cvećem i, isprva uočljiva samo kao vitka figura u beloj lelujavoj haljini, približavala se, sve jasnija pod punijim osvetljenjem. Nikad dotad nije prošla takvim šetalištem, i likovala je – ta promenada joj je pristajala: ko god bi je pogledao po prvi put, lako je mogao pretpostaviti da se oduvek kretala kroz špalir lakeja u dugim galerijama; njena rođaka Ana, mnogo češće je izlazila u društvo i

¹⁸ Celokupna dela Viljema Šekspira, Kultura, Beograd, 1966. Preveli Darko Andelinović et. al. (*Prim. prev.*)

bivala u sličnim situacijama, a ipak joj je bilo neprijatno, kao zecu kad se nađe na osvetljenoj čistini.

„Ko je to s Gaskojnom?“, upita arhiđakon, zanemarivši diskusiju o vojnim manevrima koji su ga, kao crkvenog čoveka, prirodno privlačili. A njegov sin, na drugoj strani sobe – mladi učenjak koji je obećavao i već je stigao da predloži neke ispravke grčkih tekstova, „elegantne isto koliko i pronicljive“ – izusti gotovo u istom trenutku: „Sunca mu! Ko je ta devojka sa izvanredno udešenom kosom i oku ugodnom figurom?“

Ali opštoj dobronamernosti, po kojoj su svi proglašavani za zgodne, veliki je udar zadala Gvendolin koja je zasenila sve ostale: čak je i zgodna gospođica Lou, ćerka leđi Lou, najednom postala plećata, krupna i troma; a gospođica Aroupoint, na svoju štetu takođe odevena u belo kao Gvendolin, istog trena je podsetila na *carte-de-visite*.¹⁹ Gospođicu Aroupoint su voleli jer je s ljubaznošću i bez prenemaganja podnosila sve što joj je sudba podarila – i tako kao paravan zaklanjala osobenjaštvo svoje majke – te se u opštu sliku nije uklapalo to što Gvendolin izgleda mnogo više kao osoba od važnosti u društvu.

„Nije baš toliko lepa kada se pogleda izbliza“, kasnije te večeri šapnu gospođa Aroupoint u poverenju gospođi Valkani. „Njen je stil takav da isprva ostavlja dubok utisak, ali onda se ispostavlja da je manje dopadljiva.“

Gvendolin je, pokušavajući da učini upravo suprotno, uvredila svoju domaćicu koja je, iako nije bila jetka ili osvetoljubiva žena, imala svojih slabosti. Nekoliko okolnosti iz života gazdarice Kvečama su se posmatračima iz okruženja činile kao nužno povezane. Tu i tamo bi se neko setio da je bila naslednica imetka nastalog zahvaljujući nekakvom poslu u gradu – nikom ne beše baš jasno kakvom – i zato joj se oprastala zdepasta građa, oštar, papagajski glas i to kako je visoko podizala kosu; a pošto je zbog tih okolnosti izgledala prilično komično, mnogima se činilo prirodno što ima takozvane spisateljske ambicije. U malom poređenju s drugima otkrilo bi se da sve te okolnosti ne moraju biti nađene ujedno; ćerke odbornika često su lepo odgojene i naočite, lepe žene ponekad imaju grub ili promukao glas, a literatura slabog kvaliteta izlazila je iz pera ljudi različite fizičke građe, muškaraca kao i žena.

Gvendolin je lako zapažala apsurdnosti u drugima, ali je bila blagonaklona prema onima koji su joj mogli život učiniti ugodnijim pa je namislila da pridobije gospođu Aroupoint posvećujući joj pažnju u mnogo većoj meri nego što su drugi bili spremni da iskažu. Ali samouverenost lako

¹⁹ Vizitkarta, na francuskom. (*Prim. prev.*)

otkriva sebe navodnoj gluposti koju vidi u drugima; kao što imućni ljudi siromašnima govore uljuljkujućim glasom, a oni u punoj snazi se starijima obraćaju glasnije, ishitreno zaključujući da su gluvi ili senilni. Gvendolin, i pored svoje bistrine i namere da se dopadne, nije mogla da izbegne takvu omašku: bez razmišljanja donela je sud da je gospođa Aroupoint, smešna kakva beše, verovatno žudela za pažnjom, te je svoju ulogu odigrala ne podozrevajući da su sve razne nijanse njenog ponašanja primećene.

„Čujem da volite knjige kao i muziku, jahanje i streličarstvo“, obrati se gospođa Aroupoint Gvendolin, našavši se *tete-à-tete* s njom u salonu posle večere. „Ketrin će biti milo što ima srodnu dušu u susedstvu.“ Taj mali govor mogao bi se učiniti kao izraz najljubaznije ugladenosti da je izgovoren tihim, melodičnim glasom; ali izrečen kroz nos, nepodnošljivo glasno, naveo je Gvendolin da u pokroviteljskom maniru ljubazno odgovori:

„U stvari, ja sam srećnica. Gospođica Aroupoint će me naučiti šta je dobra muzika. Ja ću biti samo učenica. Čujem da je umešna muzičarka.“

„Ketrin je izvesno u svakoj prednosti. Imamo prvoklasnog muzičara u kući – to je her Klesmer, možda znate za njegove kompozicije. Morate mi dopustiti da vas predstavim njemu. Vi pevate, koliko znam. Ketrin svira tri instrumenta, ali ne ume da peva. Nadam se da ćete nam dozvoliti da vas slušamo, rečeno mi je da ste dobra pevačica.“

„Oh, ne! ‘Die Kraft ist schwach, allein die Lust ist gross’, kako bi Mefisto rekao.“²⁰

„Ah, proučavali ste Getea. Devojke su danas tako obrazovane. Pretpostavljam da ste toliko toga pročitali.“

„Zaista nisam. Biće mi drago da mi kažete šta da čitam. Pregledala sam sve knjige iz biblioteke u Ofendinu, ali ništa se ne može čitati. Stranice su slepljene i zaudaraju na buđ. Volela bih da umem pisati knjige te da sebe zabavim, kao što vi umete! Kako li je divno pisati knjige po svom ukusu, a ne isključivo čitati tuđa dela! Lično pisane knjige su, mora biti, izvrsne.“

Gospođa Aroupoint je na trenutak oštro pogleda, ali opasan nagoveštaj satire iz poslednje rečenice pređe u devojačku prostodušnost, kada je Gvendolin dodala:

„Sve bih dala, samo da napišem knjigu!“

„A zašto ne biste to učinili?“, odgovori gospođa Aroupoint, ohrabrujuće. „Treba samo da počnete, kao što sam ja. Pero, mastilo i papir svima su na raspolaganju. Ali rado ću vam poslati sve što sam napisala.“

²⁰ Iz Geteovog *Fausta*: „Snaga je slaba, iako je želja jaka.“ (*Prim. prev.*)

„Hvala. Vrlo rado ću pročitati ono što ste napisali. Poznanstvo s autorima zasigurno omogućava posebno razumevanje njihovih knjiga: čitalac tad može da razluči koji delovi su zabavni, a koji ozbiljni. Uverena sam da se često smejem gde ne treba.“ Tu i sama Gvendolin postade svesna opasnosti, te brzo dodade: „Kod Šekspira, i ostalih velikih pisaca koje ne poznajemo lično. Ali uvek želim da znam više nego što stoji u knjigama.“

„Ako vas zanima ono o čemu pišem, mogu vam pozajmiti brojne dodatne strane rukopisa“, nastavi gospođa Aroupoint, dok se Gvendolin preznajavala u ulozi mlade dame koja je upravo objavila da voli marinirane sardine.

„Usudujem se reći da su to stvari koje ću jednoga dana objaviti: više prijatelja je navaljivalo na mene da to učinim, a ne valja opirati se tvrdo-glavu. Na primer, moj Taso²¹ – mogao je biti dvaput veći.“

„Obožavam Tasa“, reče Gvendolin.

„Onda ćete dobiti sve moje papire, ako želite. Mnogi su pisali o Tasu, ali ništa od toga nije tačno. Kad je reč o njegovom ludilu posebne vrste, njegovim osećanjima prema Leonori, pravom razlogu za njegovo utamničenje i Leonorinoj prirodi, koja je, po mom mišljenju, bila žena bez srca, inače bi se udala za njega uprkos svom bratu – svi oni greše. Moje mišljenje se razlikuje od svih ostalih.“

„Vrlo zanimljivo!“, uzviknu Gvendolin. „Ja volim da se razlikujem od svih ostalih. Tako je glupo slagati se. To je najgore što možete učiniti kad pišete o svom mišljenju.“ Ovaj govor ponovo je probudio blagu sumnju u gospođi Aroupoint, te je nanovo na trenutak odmerila Gvendolin. Ali Gvendolin je izgledala sasvim nevino i nastavila pokornim tonom:

„Od Tasa znam samo *Oslobođeni Jerusalim*, koji sam čitala i napamet naučila u školi.“

„Ah, život mu je mnogo zanimljiviji od njegove poezije. Njegovu mladost predstavila sam kao romansu. Kad se setimo njegovog oca Bernarda, i tako dalje, mnogo toga mora da je istina.“

„Uobrazilja je često istinitija od činjenice“, odlučno zapazi Gvendolin, iako je te lako izgovorene reči bila u stanju da objasni taman toliko kao da su na koptskom ili etrurskom. „Biće mi tako drago da saznam sve o Tasu – pogotovo o njegovom ludilu. Pretpostavljam da su pesnici uvek pomalo ljudi.“

²¹ Torkvato Taso, italijanski pesnik iz XVI veka, zatočen zbog mentalnih problema. Navodno je bio zaljubljen u Leonoru od Ferare, čiji uticajni otac je uređio da Taso završi pod ključem. (Prim. prev.)

„Bez sumnje – pesnikove reči, u zanosu divnom zakolutane²² – a neko reče za Marloa:

‘Jer ludilo divno beše u njega i tada,
Koje um poete napuštati ne sme nikada.’²³

„Ali nije se uvek otkrivalo, zar ne?“ zapita Gvendolin naivno. „Pretpostavljam da su neki od njih prevrtali očima nasamo. Ludi ljudi često su prepredeni.“

Ponovo senka pređe preko lica gospođe Aroupoint, ali ulazak jednog gospodina sprečio je svako nadgornjavanje između nje i te brzoplete mlade dame koja je otišla predaleko glumeći naivku.

„Ah, evo her Klesmera“, objavi gospođa Aroupoint, ustajući. Odmah potom ga odvede do Gvendolin i ode, ostavivši ih u razgovoru ugodnom za obe strane. Her Klesmer beše srećna kombinacija Nemca, Slovena i Semite, sa istaknutim crtama lica, smeđom kosom koja je umetnički lepršala i kestenjastim očima iza naočara. Njegov engleski beše gotovo besprekoran, izuzev tečnosti, a uznemirujuća oštroumnost nije bila tako zastrašujuća zahvaljujući izvesnom slabom glupiranju kome se čak i genije odaje u želji da se dopadne lepoti.

Uskoro su počeli sa izvođenjem. Gospođica Aroupoint i her Klesmer svirali su komad za četiri ruke na dva klavira; prisutni su mislili da je previše dug, a Gvendolin da se izvođačkom umeću nenametljive, smerne gospođice Aroupoint ne može naći nikakva zamerka – premda to nije poljuljalo njenu veru u sopstveni, često hvaljen stil sviranja. Posle toga, svi su s nestrpljenjem očekivali da čuju Gvendolin kako peva, a naročito gospodin Aroupoint, što se i moglo pretpostaviti za domaćina i savršenog gospodina, o kome niko nije imao šta da kaže sem da se oženio gospođicom Katler i da je uvezio najbolje cigare. On ju je odveo do klavira s opuštenom učtivošću. Her Klesmer je zaklopio instrument čekajući na nju, i nasmešio se sa zadovoljstvom kad se približila, a potom se udaljio za koji metar kako bi mogao da je posmatra dok peva.

Gvendolin nije bila nervozna; ono čega se lati radila je ne zadržavši, a pevanje beše užitak za nju. Glas joj je bio umereno jak sopran (neko joj je bio rekao da podseća na glas Dženi Lind), sluh dobar, a nikad nije falširala,

²² Viljem Šekspir, *San letnje noći*, Službeni list SRJ i Dosije, 1995, preveo Aleksandar Petrović. (*Prim. prev.*)

²³ Iz poslanice Majka Drajtona „Henriju Rejnoldsu, o pesnicima i poeziji“ iz 1627. godine. (*Prim. prev.*)

te je njeno pevanje pričinjavalo zadovoljstvo običnim slušaocima, i beše navikla na aplauz bez zadržki. Imala je tu prednost da se, dok je pevala, činila još lepša nego inače, i to što se her Klesmer nalazio pred njom beše povoljna okolnost. Samouvereno je otpevala pesmu koju unapred beše odredila, omiljenu ariju od Belinija.

„Dražesno, zar ne?“, reče gospodin Aroupoint, koji je ostao blizu, a reč se pronela s više neiskrenosti nego što je nalazimo u prijateljskim namerama. Ali her Klesmer se ukipio – ako je moguće zamisliti kip s naočarima; u najmanju ruku, bio je nem kao kip. Na Gvendolin svi navališe da ostane za klaviirom kako bi slušaocima produžila zadovoljstvo, što nije htela da odbije; ali pre nego što se odlučila na to, primakla se her Klesmeru, nazmešena, i ljupko zapazila: „Bilo bi to bezobzirno prema velikom muzičaru. Mora biti da ne volite da slušate bedno amatersko pevanje.“

„Ne, zaista, nije tako“, odvrati her Klesmer, iznenada govoreći čudnim nemačkim akcentom sa odsečnim završnicama, što se pre toga gotovo nije moglo primetiti, a očigledno je zavisilo od promene raspoloženja, kao kada irski izgovor najjače izbija kad se pripadnici tog naroda ražeste. „Nije tako. Uvek je prihvatljivo videti vas kako pevate.“

Beše li ikada tako neočekivane potvrde nadmoći? Barem pre poslednjeg tevtenskog osvajanja?²⁴ Gvendolin je buknula u licu, ali, pribrana kao uvek, nije iskazala ogorčenost i uklonila se istog trenutka, a gospođica Aroupoint, koja se zatekla dovoljno blizu da sve to čuje (i da primeti da je her Klesmer Gvendolin gledao s više upadljivog divljenja nego što je to dozvoljavao dobar ukus), s vrhunskom taktičnošću i ljubaznošću sede kraj nje, i reče:

„Zamislite kroz šta ja moram da prolazim s profesorom! Jedva podnosi išta što mi, Englezi, radimo u muzici. Preostaje nam samo da trpimo njegovu strogost i da zahvaljujući njoj otkrijemo šta se to najgore može reći o nama. Slaba nam je to uteha, ali možemo je prihvatiti ako znamo da nas svi ostali hvale.“

„Bila bih mu veoma zahvalna kada bi mi rekao najgore“, odvrati Gvendolin, povrativši se. „Usuđujem se reći da sam imala izuzetno lošu poduku, a dara za muziku nemam, samo ljubavi.“ Beše to vrlo lepo rečeno, tim pre što joj nikad pre nije palo na pamet.

²⁴ Dešavanja u knjizi poklapaju se s Bizmarkovom kampanjom za uspostavljanje nemačke imperije, u okviru koje je Austrija poražena 1866. (*Prim. prev.*)

„Da, istina je, niste dobro podučeni“, tiho potvrdi her Klesmer. Žensko mu je bilo drago, ali muzika beše draža. „Ipak, niste bez talenta. Pevate bez falširanja i imate prilično lep glas. Ali note izvodite na loš način, i muzika koju pevate ne dolikuje vam. Ta melodija izražava nezrelu kulturu – posvećenu zabavi, dokolici, igrarijama – te strasti i misli ograničenih ljudi. Svaka fraza takve melodije odiše luckastom samozadovoljnošću, bez vapaja duboke, tajanstvene strasti, bez sukoba, bez osećaja univerzalnog. Umanjuje čoveka dok je sluša. Pevajte sada nešto ozbiljnije, i ja ću videti.“

„Oh, ne sada, malo kasnije“, odgovori Gvendolin, rastužena širinom vidika koji se iznenada otvorio pred njenim skromnim muzičkim izvođenjem. Za jednu damu koja je htela da vodi glavnu reč, taj prvi susret bio je potresan. Ali beše odlučna da se ponaša dolično, i gospođica Aroupoint joj priskoči u pomoć:

„Da, kasnije. Uvek tražim pola sata da ponovo prikupim hrabrost posle kritika her Klesmera. Zatražićemo da nam sad odsvira nešto, mora nam pokazati šta je dobra muzika.“

Her Klesmer nije želeo da rizikuje, te je odabrao sopstvenu kompoziciju, fantaziju *Freudvoll, Leidvoll, Gedankenvoll* – opsežan, ne odviše očigledan komentar na neke melodijske ideje – i izvesno iscedio raznovrsnosti i dubine strasti iz klavira koliko je to taj umereno osetljiv instrument bio u stanju da pruži, s neprikosnovenom magijom u prstima koja je, činilo, slala žmarce kroz dirke od slonovače i drvene čekiće, i zapovedala strunama da mu govore, drhtavo i odugovlačeći. Gvendolin je, uprkos svom ranjenom egu, imala dovoljno duha da oseti moć tog izvođenja, i njena unutrašnja žalopojka zbog razočaranja se postepeno preobražavala u uzbuđenje koje je na trenutak proizvelo ravnodušnost prema sopstvenim postupcima ili barem odlučnost da stekne nadmoć nad njima smejući im se kao da pripadaju nekom drugom. Oči joj zablistашe, obrazi joj se blago zarumeneše, a jezik joj beše spreman za svakakve dovitljive komentare.

„Voleo bih da nam ponovo pevate, gospođice Harlet“, reče mladi Klinton, arhidakonov sin klasičar, kome je zapala sreća da je odvede na večeru; jedva je čekao da nastavi razgovor čim je her Klesmer završio izvođenje. „Taj muzički stil je za mene. Nikada nisam razumeo to njegovo vrhunsko sviranje. Podseća me na teglu s pijavicama u kojoj se ne zna gde je kojoj glava a gde rep. Vaše pevanje mogao bih slušati vasceli dan.“

„Da, bilo bi nam drago da sada čujemo nešto popularno. Još jedna vaša pesma bila bi tako relaksirajuća“, umeša se gospođa Aroupoint, koja je takođe prišla s učtivim namerama.

„Mora biti da me možete toliko dugo slušati zato što je vaša kultura nezrela, a vidici uski. Pokazano mi je koliko mi je ukus loš, i upravo se mirim s tim – to nikad nije prijatno“, odgovori Gvendolin, ne pridajući pažnju gospođi Aroupoint, i gledajući mladog Klintoka s blistavim osmehom.

Gospođa Aroupoint nije bila neosetljiva na tu neučtivost, ali samo reče: „U redu, nećemo nikoga terati ni na šta što ne bi voleo“, a kako se najednom začu žamor i gosti se uzvrteše tražeći jedni druge, ostade gde je i osvrnu se oko sebe s olakšanjem domaćice koja vidi da nije potrebna.

„Drago mi je da vam se sviđa okruženje“, reče mladi Klintok, veoma zadovoljan što se nalazi tu gde je, pred Gvendolin.

„Veoma. Čini se da ima pomalo od svega, a ničeg previše.“

„Prilično dvosmislena izreka.“

„Ne bih rekla. Volim pomalo od svega: na primer, malo apsurdnosti je vrlo uveseljavajuće. Drago mi je što ima nekoliko čudaka, ali da ih je mnogo bilo bi dosadno.“

(Gospođa Aroupoint, koja je načula taj razgovor, opazi u Gvendolinim rečima novi ton, i ponovo posumnja u njeno zanimanje za Tasovo ludilo.)

„A ja bih voleo da je više kroketa“, reče mladi Klintok. „Obično nisam ovde, ali ako bih tu provodio više vremena, učlanio bih se u kroketski klub. Vi ste, čini mi se, u streličarskom klubu. Ali verujte mi, krocket je igra budućnosti i trebalo bi ga opevati. Jedan moj dobar prijatelj napisao je pesmu o krocketu, u četiri strofe – ni Poup ne bi sročio bolju. Nagovaram ga da je objavi, to je nešto najbolje što se može pročitati.“

„Proučiću krocket sutra. Posvetiću se njemu umesto pevanju.“

„Ne, to nikako; ali nemojte zanemariti krocket. Poslaću vam Dženin-govu pesmu ako želite, imam prepis.“

„Da li vam je on dobar prijatelj?“

„Jeste, prilično.“

„Oh, ako je samo prilično, mislim da ću odbiti. Ili, ako mi je pošaljete, da li biste mi obećali da me nećete propitivati o njoj i tražiti da kažem koji deo mi se najviše svideo? Jer nije tako lako poznavati pesmu koju ne pročitate kao što je znati propoved koju niste slušali.“

„Nema sumnje“, pomisli gospođa Aroupoint, „ova devojkja je prevrtljiva i podrugljiva. Biću oprezna s njom.“

Ali Gvendolin je uprkos tome i dalje bila predmet učtive pažnje porodice iz Kvečama, ne samo zato što su pozivi imali širu osnovu od ličnih

naklonosti, već i zato što je neprijatna scena za klavirom pobudila kod plemenite gospođice Aroupoint potrebu da se stavi u ulogu Gvendolinine zaštitnice, a upravo se ona starala o svim pozivima i posetama jer je njena mati bila zauzeta drugim poslovima.